Ніва

ISSN 0546—1960
ІНДЭКС 36671

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДСКА-КУЛЬТУРНЫ ТЫДНЁВІК

№ 16 (1771) ГОД XXXV БЕЛАСТОК 22 КРАСАВІКА 1990 г. ЦАНА 600 зл.

Бібліятэкарка ў Нарве

Тры гады кіруе гміннай публічнай бібліятэкай у Нарве Ала Сяткоўская. Раней працавала ў Новым Беразове і Трасцянцы. Пасля заканчэння двухгадовых бібліятэкарскіх курсаў у Беластоку пачала працаваць у Нарве.

— Калі пісаць пра кагосьці з Нарвы ў „Ніве", дык абавязкова пра нашу літвінку, Алу Сяткоўскую, — сказала мне сакратар гміннай управы ў Нарве Марыя Аверчук.

Чаму літвінку?

Аказваецца, Ала Сяткоўская родам з Ляшукоў, што ў Нараўчанскай гміне. Ды колькі дарогі да тых Ляшукоў з Нарвы? Ала едзе туды роварам, каб наведаць маму, усяго гадзіну якую. Але ў Ляшуках людзі дзекаюць і цекаюць, значыць, гавораць па-літвінску, інакш, чым у „цвёрдамоўнай" Нарве.

Я прыехаў у Нарву якраз у дзень заснавання Беларускага выбарчага камітэта. Таму гутарка ў нас з Алай спачатку пайшла пра выбары. У Нараўскай гміне пражывае каля чатырох з паловай тысяч чалавек. Гміна, так бы мовіць, „беларуская". Ёсць крыху палякаў. Жывуць у такіх вёсках, як Анцуты, Рагазы, Агароднікі. Ну, і таксама у самой Нарве.

— Цяжка будзе з выбарамі, — прызнаецца Ала Сяткоўская. — У нас тут не бракуе людзей разумных або працавітых, але... Народ да ўсяго знеахвочаны. Цяжка нам аб'яднацца. Каб мы былі крыху адважнейшыя, ці што...

У той дзень выбарчы камітэт у Нарве быў створаны.

— Сваю працу я пачала тут ад капітальнага рамонту, — апавядала Ала Сяткоўская. — Кніжкі пазычалі чытачам праз вокны, бо ў самое памяшканне бібліятэкі немагчыма было ўвайсці.

— А як у Нарве з чытачамі? Ці камусьці яшчэ хочацца чытаць кніжкі?

— Някепска. Пасля рамонту мы адкрылі спецыяльны аддзел кніжкі для дзяцей. Дзеці прыходзяць да нас вельмі ахвотна, пагледзяць на тое, што і ў школе ёсць бібліятэка. Можа таму, што тут адчуваюць сябе значна свабадней, чым у школе. Ды, зрэшты, мы шмат увагі прысвячаем працы з дзяцьмі. Ладзім тут вечарыны казак і апавяданняў, дэкламатарскія конкурсы, навагоднія ёлкі, сустрэчы з аўтарамі. Аднойчы ў нашым памяшканні праводзіўся ўрок беларускай мовы. У мінулым годзе ў дзіцячым аддзеле мы мелі 280 чытачоў. Мяркуючы па першым квартале гэтага года, мы будзем мець іх значна больш сёлета.

— А як выглядае справа ў цэлай гміне?

— У Нараўскай гміне мы маем два бібліятэчныя філіялы — у Ласінцы і Трасцянцы і 22 бібліятэчныя пункты ў іншых вёсках. Некаторыя пункты ў малых вёсачках мы вымушаны былі ліквідаваць, як, напрыклад, у Ваневе, Істоку і Храбустоўцы. У цэлай жа гміне мы маем больш за паўтары тысячы чытачоў. Так што ёсць для каго старацца і працаваць.

Незадоўга, трэба спадзявацца, бібліятэка атрымае новае памяшканне. У двухпавярховым будыначку, у якім будуць размешчаны бюро мясцовай пажарнай службы і памяшканні гміннага асяродка культуры, знойдзецца месца і для кніжкі. Праўда, ёсць думка, каб у тым будыначку абсталяваць прадшколле. Але малаверагодна, каб гмінная ўправа вырашыла памясціць дзяцей разам з пажарнікамі.

З Алай Сяткоўскай працуюць у бібліятэцы яшчэ Хрысціна Мялешка і Марыя Мацкевіч. У бібліятэцы мае сваё бюро дырэктар гміннага асяродка культуры ў Нарве Янка Грынявіцкі. „Вельмі добры і культурны хлопец. Многа нам дапамагае", — характарызуе Янку пані Ала.

Аддавацца сваёй працы — так можна коратка вызначыць жыццёвую пазіцыю Алы Сяткоўскай. Яна вельмі радуецца, што бібліятэка займее новае памяшканне. Але адначасова і занепакоена тымі зменамі, якія праводзіць Міністэрства культуры ў падпарадкаваных сабе ўстановах.

— Ходзяць чуткі, што фінансаванне бібліятэк мае перайсці пад самаўрады, — непакоіцца Ала Сяткоўская. — У бедных гмінах гэта практычна азначае, што бібліятэкі могуць заглохнуць, ліквідавацца. Бо на кніжку не знойдзецца грошай. Будуць болей неабходныя патрэбы. На маю думку, бібліятэкі павінны быць дзяржаўна-самаўрадавымі, гэта значыць, сродкі на іх утрыманне павінны ісці і з дзяржаўнага, і з гміннага фонду. Інакш не выйдзе. Дзяржава, скажам, павінна выкладаць грошы на заработную плату пра-

(Працяг на стар. 5)

З ДРУКУ

ЧАМУ Б НЕ ПАМАГЧЫ?

У 13 нумары „Літаратуры і мастацтва" ад 30 сакавіка г.г. з'явіўся артыкул „БДА — што гэта? Навіны з Беласточчыны", у якім даецца інфармацыя пра палітычны рух на Беласточчыне і Беларускае дэмакратычнае аб'яднанне. Аўтар (Г.Т.) заўважае, што замежным беларусам неабходна дапамога з боку БССР і піша:

„Зрэшты, дзеля справядлівасці варта адзначыць, што ўсе гэтыя негатыўныя з'явы (грамадска-гаспадарчага жыцця на Беласточчыне, якія ўпамінаюцца ў праекце праграмы Беларускага грамадскага камітэта „Грамада" — рэд.) выкліканы не толькі пасіўнасцю беластоцкіх беларусаў, ці абыякавасцю да іх патрэб палякаў. У поўнай ступені такое стаўленне да палітычных, эканамічных і культурных пытанняў жыцця беларускай меншасці на Падляшшы выклікана станам беларускай культуры і нацыянальнай самасвядомасці ў фармальна суверэннай (згодна Канстытуцыі) дзяржаве — БССР. У часы, калі ў сталіцы Беларусі не засталося не тое, што ніводнай беларускай школы, але нават і ніводнага класа, калі вярхушка наменклатуры, вясковая па паходжанні, не можа і двух слоў звязаць па-беларуску, калі прымаюцца ганебныя ўказы пра забарону спракаветнай нацыянальнай сімволікі, калі беларускамоўны друк мае мізэрны тыраж — наіўна чакаць асаблівага росквіту беларускасці ў іншай, чужой дзяржаве. А на добры толк, чаму б хоць бы невялікую частку сродкаў, выдзяляемых на розныя бязглузда-прэстыжныя праекты (тыпу „ракаўскага дыснейлэнду") не адпусціць на культурныя патрэбы суайчыннікаў за мяжой? Альбо замест друкавання розных напышліватраскучай макулатуры выдаць творы беластоцкіх пісьменнікаў ці працы па гісторыі гэтага краю?"

Фота Я. Чэрнякевіч

На мяжы

— 4 —

Калектывізацыя і пісьменнікі

Праўда, у нас за ліквідацыю „кулакоў як класа", узяліся ўлады запозна. Толькі ў другой палове чэрвеня, на некалькі дзён перад вайной, паявіліся ў некаторых вёсках грузавікі з поўнай энкавэдоўскай эскортай. Вось тады і схапілі родную сястру маёй маці і яе сям'ю з вёскі Семянаўка. Яшчэ паспелі схапіць сям-там, аднак масавага характару рэпрэсіі не мелі. Абяцаючы пачатак не атрымаў свайго развіцця, не дайшоў да кульмінацыі — перашкодзілі немцы. Новыя гаспадары кіраваліся зусім іншымі, чым саветы, крытэрыямі. У кожным выпадку, заможнасць селяніна не была прычынай праследавання. Пачалася трохгадовая эпоха новага нявольніцтва. Факт гэты знайшоў шырокае адлюстраванне ў беларускай літаратуры, таксама, зрэшты, як і антыкулацкія сталінскія рэпрэсіі. Розніца аднак у гэтым, што ў выпадку гітлераўскіх рэпрэсій пісьменнікі свой гнеў кіравалі супраць катаў, а ў выпадку сталінскіх рэпрэсій грамілі не катаў, а ахвяры.

Вярнуся аднак да калектывізацыі ў маёй акрузе ў 1940—41 гады. Не набрала яна размаху. Чым гэта вытлумачыць, не ведаю. Могуць браць пад увагу дзве прычыны. Першая — прыватная сялянская гаспадарка ў Заходняй Беларусі была больш эканамічна эфектыўная, чым калектыўная, а дзяржава, пэўна, гэта адчувала. Запамятаўся мне такі эпізод з 1939 года. Прыехаў у нашу вёску грузавік. Некалькі салдат абыйшлі ўсю вёску, паведаміўшы сялян, што яны збіраюць печаны хлеб для арміі. Сялянкі з кожнай хаты вынеслі па адным, а то і па некалькі вялікіх бохнаў хлеба. Многія з іх гаварылі: „Прабачце, пане афіцэр, што наш хлеб такі чорны". „Ничего, ничего, — адказваў дабрадушна афіцэр, — наши солдаты съедят. Спасибо за хлеб, спасибо".

Калі ўжо жанчыны разышліся, афіцэр сказаў сяржанту: „Чорт его знает, что об этом и думать. Кулаки они все, что ли? Смотри сколько хлеба натаскали. Ведь малая деревушка. Какой в конце концов был этот панский пригнёт, если у них столько хлеба? Ведь у нас столько хлеба не собрал бы с трех колхозов!".

Сэнс гэтых слоў зразумеў я многа, многа гадоў пасля вайны.

Другая прычына пэўнага замаруджання ў правядзенні калектывізацыі магла мець тактычны характар. Новая ўлада, якая трактавалася мясцовымі сялянамі як улада вызваліцеляў, не хацела гвалтоўнай калектывізацыяй супрацьстаўляць сабе сялянскія масы. Усё ж такі сям-там калгасы былі паўсілаю арганізаваны. У маёй акрузе бадай што найбліжэйшы быў створаны ў Новай Волі, аддалены ад Бандароў на 12 кіламетраў. Новая Воля мае найлепшую ў нашай акрузе зямлю, і магло б здаваць, што калгас будзе добры. Так аднак не сталася. Найлепшыя ў вёсцы сяляне не былі дапушчаны да кіраўніцтва калгасам. Не было сумнення, што іх прызначэннем станецца Сібір. Кіраўнікамі новай гаспадаркі сталі найгоршыя сяляне, людзі камедыйнага тыпу, тыя, што не былі ў стане кіраваць дагэтуль ні сваімі некалькімі гектарамі, ні сваімі сем'ямі. Якраз яны — людзі „без кала і двара" станавіліся новымі панамі. Горда ў асысце наязджаючых з раёна партыйных інструктараў і энкавэдыстаў разъязджалі па Новай Волі, загадваючы безупынна: хутчэй сеяць, хутчэй касіць, хутчэй капаць, хутчэй малаціць, хутчэй здаваць дзяржаве прадукцыю. І сапраўды, пасеялі і пасадзілі вельмі рана насуперак усялякай логіцы, але згодна з інструкцыямі і наказамі сеялі і садзілі амаль у веснавы снег.

А зямля ў Новай Волі чарназёмная, цяжкая. Прыняўшы ў свае ўлонне зерне і бульбу, яна заціснула іх пад уплывам сонца. Ураджай аказаўся напалову горшы, чым пры індывідуальнай гаспадарцы. У наступным годзе было яшчэ горш. Бульбу пасадзілі вельмі рана, але капалі яе ў снежні, пасля таго, як бязлітасна скаваў яе, а пасля літасціва адпусціў мароз. Зразумела, што вінаватыя ў паражэнні былі не бязглуздыя заправілы, а толькі „шкодніцкі кулацкі элемент". Над Новай Воляй павісла пагроза распраў і дэпартацый. Аднак улады не паспелі ажыццявіць свой злавесны намер. Прыйшлі немцы, і зямля ў Новай Волі вярнулася ў прыватныя цёплыя рукі.

А такія, як я, хадзілі ў школу і з вялікім жарам вывучалі „Пісьмо беларускага народа вялікаму Сталіну" і славуты сервілістычны верш Янкі Купалы.

Табе, правадыр, мае песні і думы
І шчырыя, шчырыя сэрца парывы.
Хто мог калі сніць, хто мог калі думаць,
Што буду я вольны, што буду шчаслівы.

Народныя паэты верна стаялі пры троне ворага народаў — Сталіна.

Іх творы даходзілі да айца народаў, і ён, ссучы люльку, з прымільнасцю і задаволенасцю думаў аб тых мільёнах сялян, якіх ашчаслівіў калгасным радасным жыццём.

Алесь Барскі

З мінулага тыдня

Пульс — польскамоўны бюлетэнь Беларускага выбарчага камітэта ў Бельску-Падляшскім з'явіўся ў друку з датай 2 красавіка.

Літоўскае насельніцтва Пуньска (Сувальскае ваяводства) арганізавала мітынг у падтрымку незалежнасці Літвы. Пасля багаслужбы ў мясцовым касцёле, у якой удзельнічалі жыхары некалькіх навакольных гмін, сабраныя станоўча аднесліся да незалежніцкіх імкненняў суайчыннікаў з-за мяжы.

Амерыканскі сенатар Альфонса д'Амата, які хацеў наведаць Літву па запрашэнню літоўскіх улад і прабаваў перасячы граніцу ў Агародніках, быў вернуты назад савецкімі пагранічнікамі. Сенатар перадаў прысутнаму на граніцы міністру замежных спраў Літвы рэзалюцыю ў справе падтрымкі Сената ЗША для Літвы.

Немцы, згуртаваныя ў Грамадска-культурным таварыстве нямецкай меншасці ў Апольскай Сілезіі, выбралі сваім старшынёю Яна Кроля. У выбарчым сходзе ўдзельнічала 210 дэлегатаў з 38 гмінных праўленняў.

IV Сусветны кангрэс ромаў (цыганоў) адбыўся ў Ядвісіне каля Варшавы. Удзельнікі кангрэса звярнуліся да ўсіх урадаў з заклікам стварыць цыганам магчымасці культываваць сваю культуру і традыцыю. Прэзідэнтам Сусветнай рады ромаў абраны Райко Д'юрыч з Югаславіі.

Сеймавая камісія нацыянальных і этнічных меншасцяў падвяла вынікі свайго візіту на Беласточчыне і сустрэч з беларусамі і кашубамі. Камісія накіравала да ўрада прапановы ў справе дапамогі Міністэрства культуры і мастацтва пры заканчэнні пабудовы Музея беларускай культуры ў Гайнаўцы, прызначэння датацый на культываванне беларускіх традыцый і фальклору, звярнулася да Міністэрства нацыянальнай адукацыі аказаць фінансавую дапамогу пры пабудове школы ў Орлі.

Чарговы беларускі выбарчы камітэт стварыўся ў гміне Гайнаўка, а ўзначаліў яго Міраслаў Койла з Дубіноў.

Тэрытарыяльная рада БДА ўзнікла ў Гайнаўцы. Пяцьдзесят удзельнікаў заснавальніцкай канферэнцыі старшынёю рады выбрала Людмілу Кісляк.

Праваслаўны манастыр у Супраслі зноў стаў лаўрай, а яе архімандрытам з'яўляецца а. Мірон Хадакоўскі.

Сейм прыняў пастанову аб скасаванні цэнзуры і ўхваліў папраўкі да закона аб друку.

Загарэлася царква ў Нарве ў час багаслужбы ў Вялікі чацвер. Загінула адна асоба. Страты ацэньваюцца на 1 мільярд 200 мільёнаў злотых.

Юбілей 70-годдзя адзначаў у Гродне беларускі пісьменнік **Аляксей Карпюк,** ураджэнец вёскі Страшава каля Гарадка.

Клопаты з роднай мовай

Пачатковыя школы, у якіх навучаецца беларуская мова, знаходзяцца ў двух гарадах і ў пятнаццаці гмінах Беласточчыны. Аналіз стану навучання беларускай мовы паказвае, што лік вучняў сістэматычна падае. Напрыклад, у 1983/84 навучальным годзе роднай мове вучылася 3708 вучняў, а зараз (1989/90) ужо толькі 3265. Лік навучэнцаў паменшыўся на 443 вучні (12 прац.). Прычыны гэтага наступныя: дэмаграфічная дэпрэсія на вёсцы, міграцыя вясковай моладзі ў гарады, абыякавыя адносіны многіх бацькоў да роднай мовы. У некаторых гмінах (Міхалова, Крынкі, Шудзялава) бацькі-беларусы не патрабуюць арганізаваць навучанне беларускай мовы для сваіх дзяцей.

У двух ліцэях (Бельск-Падляшскі і Гайнаўка) ёсць 22 класы, у якіх вучыцца 663 вучні.

Беларускую мову выкладае 88 настаўнікаў. У гэтым ліку 18 чалавек мае вышэйшую адукацыю. 44,6 прац. настаўнікаў маюць поўную кваліфікацыю для навучання беларускай мовы. Кадравая сітуацыя ў будучыні пагоршыцца, бо 20 настаўнікаў ужо ў пенсіённым узросце і кожны год 6—7 настаўнікаў адыходзіць на пенсію. Зараз амаль няма наплыву новых кадраў. Вельмі мала выпускнікоў кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта трапляе ў вясковыя школы.

Прынцып добраахвотнасці будзе і ў далейшым прычынай таго, што вучні могуць адмаўляцца ад урокаў роднай мовы, а бацькі з гэтым будуць мірыцца.

Што датычыць школьных будынкаў, то сітуацыя не такая ўжо і дрэнная. Не ведаю, адкуль узяў Яўген Мірановіч інфармацыю на гэтую тэму, пішучы ў бюлетэні „Нашы навіны" з лютага 1990 г. што: „Większość sal w szkołach wiejskich to wynajęte nieprzydatne do potrzeb szkolnictwa pomieszczenia". А фактычна выглядае гэта так: на 45 школ, у якіх навучаецца беларуская мова, вельмі добрыя ўмовы мае 18 школ, добрыя — 16, пасрэдныя — 9 і кепскія — 2 (у Орлі і Кляшчэлях). Ніводная школа не карыстаецца прыватнымі кватэрамі ці будынкамі. У гэтым годзе ў Саках у сувязі з капітальным рамонтам школы вучні вучацца ў часовых памяшканнях. У апошнія гады пабудавана або разбудавана 9 школ, будуюцца — 2 (Орля і Навакорнін) і разбудоўваюцца 3 школы. У найгоршых памяшкальных умовах працуе беларускі ліцэй у Гайнаўцы і школа ў Кляшчэлях.

Беларускія школы адчуваюць велізарны недахоп рознага тыпу дапаможнікаў, пачынаючы ад літаратуры, канчаючы на відэакасетах, ксераксах і іншых тэхнічных навінках. Такія дапаможнікі маглі б зрабіць урокі роднай мовы больш займальнымі, а гэта важнае, калі навучанне роднай мовы ў нас неабавязковае.

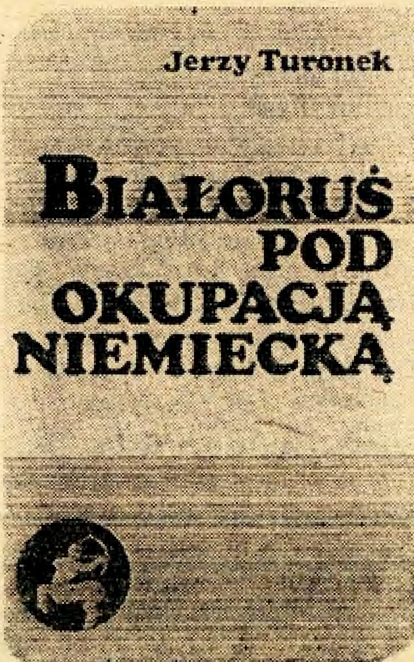
Янка Зенюк

ПРА АКУПАЦЫЮ БЕЛАРУСІ ІНАКШ

Некалькі тыдняў таму паявілася кніжка Юры Туронка „Беларусь пад нямецкай акупацыяй“ (на польскай мове).*) Выдала яе бліжэй не акрэсленая выдавецкая суполка „Wers“. Са зместам працы Туронка (кніжка абапіраецца на доктарскую (у савецкай тэрміналогіі: кандыдацкую) дысертацыю аўтара) я меў нагоду пазнаёміцца гадоў некалькі назад, калі аўтар, выкарыстоўваючы ўсё новыя дакументы, дапаўняў яе і папраўляў некаторыя фрагменты. Чытаючы тады машынапіс, я моцна сумняваўся, ці знойдзецца выдавецтва, якое апублікуе працу кніжкаю. У палавіне 80-тых гадоў яна ўсё яшчэ была занадта аб'ектыўная, каб можна было публікаваць яе, не рызыкуючы наклікаць бяду на сваю галаву не толькі з боку ўладаў.

Пра нямецкую акупацыю на Беларусі пісалася нямала. Гэтай тэмай займаліся пераважна польскія і савецкія гісторыкі. Некаторыя працы былі выдадзены масавымі тыражамі. Амаль усе яны ў нечым на сябе падобныя. Калі пра акупацыю пішуць савецкія гісторыкі, то перад вачыма непазбежна паўстае чорна-белы вобраз з непазбежным кантрастам: з аднаго боку — зверская акупацыйная ўлада, з другога — справядлівае і гуманітарнае камуністычнае падполле. Калі пішуць паляк, то таксама маем кантраст: з аднаго боку — той жа зверскі акупант, з другога — гераічныя жаўнеры Арміі Краёвай. Праўда, у адных і другіх выступае яшчэ і трэці фактар — нейкае бліжэй не акрэсленае насельніцтва, якое найчасцей дапамагала партызанам, карміла іх і цярпела здзекі акупантаў у вогненных вёсках. І, як дадатак да карціны, выступае яшчэ нейкая групка кашмарных здраднікаў, якія пайшлі на супрацоўніцтва з немцамі і вялі барацьбу з партызанамі. Паводле большасці гісторыкаў, гэта былі пачварныя выродкі, і рабілі яны сваю справу проста ад паталагічнага захаплення нямецкім фашызмам.

Праца Туронка, на маю думку, з'яўляецца першай спробай сярод гісторыкаў на ўсход ад Эльбы аб'ектыўна, без ідэалагічнай прадузятасці, паказаць рацыі ўсіх бакоў у гэтай жудаснай драме, што разыгралася на Беларусі ў 1941—1944 г.г. У Туронка няма ні святых, ні зусім асатанелых. Прыкрытая белымі альбо чорнымі плямамі праўда выяўляе шэраг нечаканых (а для некаторых гісторыкаў нежаданых) спектраў паміж белым і чорным полюсамі. Туронак даследуе ўсе спектры. Бачым у ягонай працы, як савецкая армія, адступаючы пад напорам гітлераўскай на ўсход, забірае або знішчае дабытак, паліць маёмасць і збожжа, каб не трапілася ў рукі ворага, пакідае за сабою „спаленую зямлю“ і... людзей без хлеба і прытулку, асуджаных на голад і холад сваімі ж абаронцамі. Бачым таксама супрацоўніцтва савецкіх і польскіх партызанаў у акцыях, накіраваных супроць тых „беларускіх здраднікаў“, якія памкнуліся бараніць насельніцтва ад „візітаў абаронцаў“, за што з нямецкага боку пагражала знішчэнне вёсак разам з насельніцтвам. Аўтару, як рэдка каму, удалося паказаць механізм акупацыйнага тэрору, які беспамылкова дзейнічаў пры выкарыстанні мясцовых антаганізмаў, палітычных і нацыянальных. Немцы, ствараючы на Беларусі польскую адміністрацыю, стваралі адначасова эфектыўны механізм ліквідацыі патэнцыяльных і сапраўдных сваіх праціўнікаў сярод беларускага насельніцтва. Метад ліквідацыі палітычных элітаў чужымі рукамі стаўся ў той час даволі пашыраным на Беларусі. Карысталіся ім і беларускія палітыкі.

Jerzy Turonek

BIAŁORUŚ POD OKUPACJĄ NIEMIECKĄ

Найцікавейшыя, на маю думку, старонкі працы Туронка прысвечаны беларускаму палітычнаму руху. Аўтар прадставіў некалькі арыентацый сярод беларускіх палітыкаў і спробы рэалізацыі іхніх памкненняў. Паказаў драму ідэалістаў (кс. Гадлеўскі) і нявялікія поспехі рэалістаў (Астроўскі). Паказаў драму Беларусі, якая яшчэ раз спрабавала падняць галаву ў надзеі на незалежны быт. Паразуменні з акупантам, якія заключалі некаторыя беларускія палітыкі, сёння мы расцэньваем як здрадніцтва. Туронак паказвае прычыны і абставіны, у якіх яны заключаліся. А былі гэта абставіны бязвыхаднасці. Ні адна з дзяржаў, якія Рыжскім трактатам раздзялялі між сабою Беларусь, не дала беларусам ніякіх шанцаў на існаванне як нацыі. Калі паявілася трэцяя сіла — немцы, некаторыя палітыкі надзею на стварэнне беларускай дзяржаўнасці звязвалі якраз з імі. На нямецкую карту ставілі таксама латышы, літоўцы і ўкраінцы.

У час акупацыі на Беларусі дзейнічалі чатыры галоўныя сілы: немцы, палітычная канцэпцыя якіх адносна Беларусі з цягам часу мянялася і да канца выразна не акрэслілася; польскае падполле, якое змагалася з палітычнай перспектывай захавання заходняй часткі Беларусі ў межах Рэчыпаспалітай; савецкае падполле, якое цэлую Беларусь (згодна з канцэпцыяй Крамля) бачыла ў межах СССР, і беларускі палітычны рух, які імкнуўся да стварэння ўласнай дзяржаўнасці, лічачы на пазітыўную палітыку немцаў у гэтым напрамку. Няшчасцем беларускай зямлі было тое, што ўсе гэтыя памкненні супярэчылі адно аднаму. Удзельнік польскага падполля пісаў у канцы 1943 года: „На Беларусі ўжо невядома, хто ў каго і за што страляе“.

Для пакарання беларускіх вёсак гітлераўскія ўлады выкарыстоўвалі ўкраінскія і літоўскія паліцэйскія падраздзяленні, рускіх здраднікаў з дывізіі Камінскага і мадзярскія батальёны карнікаў. Зверствы каральных экспедыцый, якімі найчасцей кіравалі нямецкія афіцэры, учыняліся над нявіннымі людзьмі, сялянамі, якія кармілі добраахвотна, або і пад прымусам, узброеных партызанаў. Савецкія крыніцы інфармуюць, што за час акупацыі загінула больш 2 мільёнаў беларусаў. Зусім магчыма, што гэтыя крыніцы павышаюць лік ахвяраў акупацыі, далучаючы да яго і сотні тысяч ахвяраў сталінскіх рэпрэсій у 1937—41 г.г., расстраляных у беларускіх Курапатах. Нягледзячы аднак на тое, які з таталітарызмаў — сталінскі ці гітлераўскі — больш вінаваты, варта звярнуць увагу на ўплыў такога дэмаграфічнага зніжэння на пасляваенны лёс беларускай нацыі.

Туронак, пішучы сваю працу, карыстаўся даступнымі яму савецкімі, польскімі і нямецкімі крыніцамі. Ягонае адкрытае прадстаўленне гістарычных фактаў прымусіла выдавецтва зрабіць некалькі „памылак у друку“. На жаль, большасць тыражу было распродана без паправак.

Туронак, зразумела, не мог напісаць пра ўсё, бо ж няма яшчэ доступу да ўсіх крыніцаў па гэтай тэме. Але ён зрабіў той важкі, пераломны крок у гістарыяграфіі акупацыйнага перыяду на Беларусі, без якога, я ўпэўнены, не абысціся наступным гісторыкам, якія захочуць працягваць тэму сумленна і аб'ектыўна, без псеўданавуковых падтасовак і хлусні.

Яўген Міраповіч

*) Jerzy Turonek, Białoruś pod okupacją niemiecką. „Wers“, Warszawa — Wrocław 1989.

Кніжку можна яшчэ купіць у Галоўным праўленні БГКТ у Беластоку і ў рэдакцыі „Нівы“. Цана 12 тысяч злотых.

Віктар Стрыжак

АЙЧЫНЕ

Іду адзін,
Як лішні,
Як нічыйны,
Па самым краі
Восеньскай журбы...
Чаму люблю цябе,
Айчына,
Зусім не так,
Як некалі любіў?

Па тых краях,
Па вырай далёкім
Рака тугі
З гадамі не мялей.
Ды край мілейшы,
Дзе палёту
Вучыўся я
І пасталеў.

Бульбоўнік паляць.
Быццам бы кадзілам
Махае восень
Над маім былым...
Жыццё маё,
Ты дзе хадзіла,
Што стала горкім,
Як палын?

Штодня мяне
Тармусяць успаміны.
І зараз вось,
Падобныя на сон,
Каб не прайшоў
Я раптам міма,
Душу трымаюць
За крысо...

Мой дом.
Вось мама дзверы
Мне адчыніць.
І будзе светлай
Радасцю залець.
А я скажу:
Даруй, Айчына,
Твой сын
Не заблудзіўся ледзь...

ШТРЫХІ

Фіранак белых завіруха.
І ціха вохкае масніца.
І ты мне падаеш на рукі.
Ці можа сніцца?

Трапеча сорам твой на шчоках.
Трымціць акрыленае цела.
Гучыць мелодыя пяшчоты.
І вечар вар'яцее...

Каленяў змораных дзяцніца.
Пакора губ абложных.
Сінее ў радасных вачніцах
З'яднаных душ валошка.

Хай пазірае з-пад фрамугі
Цікаўны месяц скоса.
А мы выходзім на прамую,
Дзе пачынаецца бясконцасць...

„Ніва“
22.IV.1990 г.

НАША ПОШТА

Шаноўная рэдакцыя!

26 сакавіка 1990 г. я атрымаў ваш ліст з падзякай, за які вам вельмі шчыра ўдзячны. Я заўсёды гатоў аказаць дапамогу ў добрай справе і буду яе аказваць па магчымасці далей, але мне незразумела адна дэталь. На старонках „Нівы", якой я з'яўляюся падпісчыкам ужо другі год, у нумарах 13 і 15 за леташні год былі змешчаны мае афарызмы, ганарар якіх ацэньваўся ў 475 злотых („Ніва" № 18 за мінулы год). Я згодны з гэтым. Барані Божа, не падумайце, што патрабую больш. Матэрыял быў малы і ганарар — невялікі. У чэрвені таго года я даслаў на рахунак 141713 25 рублёў, а „Ніва" (№ 37 ст. 11) піша, што зноў 475 злотых. Згодна з цаной вашай маркі, накленай на канверце вашага ліста, цана якой 350 злотых, выходзіць, што за 25 рублёў немагчыма купіць дзве польскія маркі. Калі я адпраўляю лісты да вас, дык перасылка каштуе капейкі.

Паважаная рэдакцыя! Прашу растлумачыць, у чым тут справа.

Міхась Літвінчык,
Слонім.

P.S. Дасылаю на пабудову музея ў Гайнаўцы 35 рублёў (трыццаць пяць).

Ад рэдакцыі: Вашыя афарызмы, якія двойчы друкаваліся ў „Ніве", былі выцэнены на 475 зл. і аб гэтым інфармавалася ў рубрыцы „Музейны фонд" у 18 і 37 нумарах. У дасланай намі падзяцы ўказана толькі сума грошай з ганарараў, якія мы пералічылі на рахунак музея. Вашыя 25 рублёў знаходзяцца на рахунку Жылсацбанка ў Мінску. Мы, на жаль, не атрымоўваем адтуль інфармацыі, хто і колькі ўплаціў на Гайнаўскі музей, і таму не маем магчымасці змяшчаць гэтых ахвярадаўцаў у рубрыцы „Музейны фонд".

За ахвяраваныя Вамі рублі на музей у Гайнаўцы шчыра дзякуем!

* * *

Добры дзень!

Пішу вам першы раз. Жыву ў горадзе Бабруйску. Выпадкова купіў „Ніву". Газета вельмі мне спадабалася, асабліва раздзелы „Кароткі абрыс беларускага пытання", „Стацца народам" і іншыя.

Мне вельмі хацелася б з дапамогай вашай газеты устанавіць перапіску з беларусамі, якія пражываюць за межамі Беларусі.

Коратка аб сабе. Мне 34 гады. Маю чатырох сыноў. У вольны час, якога не вельмі шмат, захапляемся: філатэліяй, фота,

(Працяг на стар. 5)

СВОЙСКІЯ МАЛЮНКІ

Адна з найпрыгажэйшых у нашым рэгіёне вярбовая алея каля Райгрода.

Мал. У. Петрука

НАМ АДКАЗВАЮЦЬ

Kuratorium Oświaty i Wychowania w Białymstoku, po ponownym przeanalizowaniu potrzeb lokalowych w zakresie szkolnictwa ponadpodstawowego na terenie województwa białostockiego, w tym również warunków lokalowych Liceum Ogólnokształcącego z BJN w Hajnówce, uprzejmie informuje, że utrzymuje w mocy poprzednio powzięte zamierzenie budowy nowego obiektu dla potrzeb dydaktyczno-wychowawczych Waszego Liceum. Konieczność poprawy warunków pracy tej szkoły nie wymaga dodatkowego uzasadnienia. Natomiast zamierzenie to wymaga środków finansowych tak na etapie przygotowania dokumentacji, jak i na etapie realizacji inwestycji. Tych środków w chwili obecnej Kuratorium nie posiada, czego smutnym dowodem jest wstrzymanie budowy Technikum Elektryczno-Mechanicznego w Białymstoku. Zachodzące przemiany w zarządzaniu gospodarką i w administracji naszego kraju, a w szczególności bezpośrednie podporządkowanie struktur administracji oświatowej Ministrowi Edukacji Narodowej, stwarzają realne przesłanki na korzystne zmiany w zakresie budownictwa szkolnego, które przez całe dziesięciolecie było nie doinwestowane.

Mając powyższe na uwadze Kuratorium poczyni starania, by na początku II półrocza b.r. stworzyć warunki finansowe umożliwiające zlecenie opracowania dokumentacji. Do tego czasu zostanie dokonana korekta uprzednio opracowanego programu użytkowego pomieszczeń planowanej inwestycji i określone zostaną, w porozumieniu z Dyrekcją Szkoły, etapy realizacji zadania.

Kurator Oświaty i Wychowania
Piotr Litermus

ВЯРТАЮЦЬ ПРАВАСЛАЎНЫЯ ХРАМЫ

Сёння на Беларусі ўжо стала звычайным тое, што веруючым вяртаюцца іх некалі адабраныя храмы. Не так даўно была зноў асвечана Свята-Пакроўская царква, якая знаходзіцца ў гарадскім пасёлку Стрэшын Жлобінскага раёна. Гэты праваслаўны храм, пабудаваны яшчэ ў 1807 годзе ў стылі класіцызму, заўсёды быў гонарам Беларусі. І ў нашы дні царква з'яўляецца унікальным помнікам нацыянальнага дойлідства. Але ў выніку шматгадовай вымушанай бяздзейнасці паўстала пытанне аб капітальным рамонце. Улады раёна пайшлі насустрач веруючым. У гарадскім банку быў адкрыты рахунак для пералічэння ахвяраванняў.

По словах святара Свята-Пакроўскай царквы айца Васілія да гэтага часу ад розных працоўных калектываў і асабіста ад грамадзян горада і раёна паступілі ўжо тысячы рублёў. Гэта дазволіла выканаць вялікі аб'ём будаўнічых і аднаўленчых работ. Хутка прыхаджане змогуць убачыць свой храм ва ўсёй сваёй прыгажосці.

Мікола Шуканаў

СЕНСАЦЫЙНАЕ АДКРЫЦЦЁ У. КАВАЛЬСКАГА

Ад нейкага часу мы ўжо прывыклі да „сенсацыйных адкрыццяў", якімі амаль кожны дзень частавала нас польская прэса. Яшчэ зусім не так даўно са старонак „Кур'ера Падляшскага" мы даведаліся, што беларуская мова як лінгвістычная катэгорыя не існуе, а ў сувязі з тым не існуем і мы. Такім чынам давыенны верш Максіма Танка „*** Калі няма на свеце маёй мовы..." зноў набыў небывалую актуальнасць...

Сёння ж са старонак, здавалася б, сур'ёзнага часопіса, якім з'яўляецца месячнік „Кантрасты" (нумар 3 (246) ад сакавіка г.г.), даведваемся пра новыя сенсацыйныя адкрыцці, на гэты раз Уладзімежа Кавальскага. Што ж такога адкрывае нам У. Кавальскі ў сваім нарысе „Бальшавіцкая акупацыя Беласточчыны"? (глядзі сс. 2—6). А менавіта тое, што тэрмін „Заходняя Беларусь" не існуе, а толькі Усходнія Крэсы Рэчыпаспалітай. Гэты тэрмін быў выдуманы бальшавікамі на згубу Польшчы, а дакладна „паўночна-ўсходніх земляў II Рэчыпаспалітай" у міжваенны перыяд. Кавальскі падае яго ў двух коссі на працягу ўсяго нарыса, як бальшавіцкую выдумку.

Што ж далей адкрывае У. Кавальскі?..

А менавіта тое, што ў былой „Заходняй Беларусі", якая правільна павінна называцца Рэчыпаспалітай, у даваенны перыяд жыло амаль 60 працэнтаў палякаў!

Як з гэтага бачна, аўтар нарысу апярэдзіў нават даваенных польскіх фальсіфікатараў, якія былі больш памяркоўныя ў ацэнках падчас перапісу насельніцтва „Заходняй Беларусі" ў 1931 г.! Калі нават да агульнай колькасці (завышанай фальсіфікатарамі) палякаў у Заходняй Беларусі дадаць лік палякаў, пражываючых у заходняй частцы былога Беластоцкага ваяводства, уключна з такімі мясцовасцямі, як Сувалкі, Граева, Ломжа, Астралэнка, Остраў-Мазавецка ці Высокае-Мазовецке (знаходзяцца яны на этнічнай польскай тэрыторыі), дык і так агульны лік палякаў у „Заходняй Беларусі" паводле польскага перапісу складаў бы ўсяго дакладна 52,24%. Але лік гэты моцна завышаны. Паводле прыблізных да праўды ацэнак праф. Ежы Тамашэўскага, уключаючы этнічную польскую тэрыторыю ў заходняй частцы даваеннага Беластоцкага ваяводства, у былой „Заходняй Беларусі" жыло 39,78% палякаў, а калі адняць ад ацэначнай колькасці пражываючых у былым Беластоцкім ваяводстве палову ліку польскага насельніцтва (з увагі на тое, што вялікая яго частка пражывала на сваёй этнічнай тэрыторыі ў заходніх паветах), дык лік гэты атрымоўваецца яшчэ меншы — усяго 33,19%.

Але нават гэтыя прыбліжаныя да праўды ацэнкі ліку польскага насельніцтва ў былой Заходняй Беларусі, якой не было паводле У. Кавальскага, выклікаюць сумненні. Сам праф. Ежы Тамашэўскі ў сваёй кніжцы „Rzeczpospolita wielu narodów", Czytelnik, Warszawa 1985, s. 116 прызнае, што нават яго найбольш праўдападобныя падлікі колькасці беларусаў у бы-

Бібліятэкарка ў Нарве

(Працяг са стар. 1)

цаўнікам і на закуп кніжак. Усе іншыя выдаткі, звязаныя з бібліятэчнай дзейнасцю, павінен аплочваць мясцовы самаўрад.

Клопату ў нашым жыцці штодня прыбывае. Праўду кажучы, мала хто хоць у невялічкай долі ўяўляе сабе, як будзе дзейнічаць самаўрадавая сістэма ў нашых абставінах. Тое, што самаўрадавая сістэма апраўдала сябе на Захадзе, не

абавязкова азначае, што прыжывецца яна і ў нас. Але ж іншай дарогі няма. Ніхто не будзе вяртацца да старога, хоць тое новае дужа няпэўнае і трывожнае. Трэба ісці наперад, бо інакш жыццё выкіне нас на абочыну. Так лічыць і Ала Сяткоўская. У той дзень, калі мы мелі з ёй гутарку, яна стала членам Беларускага выбарчага камітэта ў Нарве.

Ян Максімюк

Наша пошта

(Працяг са стар. 4)

шахматамі. Яшчэ я з'яўляюся радыёаматарам. Мой пазыўны VC2SBV. На вялікі жаль, родную мову ў эфіры не чуваць. Я неаднаразова звязваўся па радыё з аматарамі Беласточчыны — з мястэчкамі Бельск-Падляшскі, Бранск, Лапы, Аўгустаў. Хацеў бы ведаць, ці ёсць сярод польскіх радыёаматараў беларусы?

Можа б вы надрукавалі мой адрас у вашай газеце?

Жадаю ўсяго вам найлепшага.

Мой адрас:

БССР, 213827, г. Бабруйск, 27
Магілёўская вобласць
а/я 5
Аляксандр Дзіндзікаў

* * *

Прывітанне паважаным беларусам, што жывуць у Польшчы!

Піша Вам таксама беларус, які часова жыве на прадмесці Берліна. Пішу, даведаўшыся аб вас з тыднёвіка „Ніва". Для мяне гэта вельмі важна, што беларусы за мяжой роднай Беларусі не забываюць родную мову і тое, што яны беларусы. Шкада толькі, што Ваш тыднёвік я чытаю зрэдку.

Я хацеў бы да Вас прыехаць, пабачыць, як жывуць беларусы ў Польшчы, але ў гэтым годзе, мабыць, нічога не атрымаецца, а шкада. Я вельмі хачу дапамагчы будаўніцтву Беларускага музея ў Гайнаўцы, але не ведаю, як пералічыць маркі ГДР, якія я атрымліваю тут за працу.

Я. Скуратовіч

Ад рэдакцыі: Ахвяраванні ў валютах былых сацыялістычных краін можна дасылаць на рахунак: NBP, Oddział Okręgowy Białystok, Nr 5021-24325-151-6201.

* * *

Аляксандр Клімец, Брэст. Вашу брашуру „Новая интерпретация теории относительности Эйнштейна" мы атрымалі і згодна з Вашай прапановай перадамо яе ў Беларускі музей у Гайнаўцы.

* * *

Добры дзень, таварышы!

З'яўляюся я чытачом „Нівы". Бачу, што газета знаёміць людзей, якія жывуць у Польшчы і СССР. Я аматар па вырошчванню перапёлак і хацеў бы пазнаёміцца з Вашай дапамогай з такім жа аматарам у Польшчы з мэтай набыцця там перапёлак. Пажадана, каб гэта быў беларус (лепей можна будзе дамовіцца, бо на польскай мове я гавару дрэнна), але можа быць і паляк. І яшчэ, каб ён жыў бліжэй ад Брэста. Вельмі буду Вам удзячны.

Я. Берднік,
224020, г. Брэст,
вул. Грыцэўца, 6.

* * *

Добры дзень, „Ніва"!

26 сакавіка атрымаў я сюрпрыз — ліст з рэдакцыі „Нівы" з „Падзякай" камітэта будовы музея за мае ганарары, пералічаныя Вамі ў фонд пабудовы Беларускага музея ў Гайнаўцы. Шчыра кажучы, мяне гэта вельмі ўзрушыла і адначасова ўсхвалявала. Канешне, узнос невялікі, тым больш, прыемна, што ў пабудове музея ёсць і мая нейкая доля.

Яўген Барэль, Ваўкавыск.

* * *

Шаноўныя творцы „Нівы"!

Ад сэрца дзякую за публікацыю аб маіх падарожжах-„экспедыцыях" уздоўж дзвінскіх берагоў. Думаю, што чакаючы адкрыцця ў Гайнаўцы нашага беларускага музея, дарэчы будзе час ад часу весці на старонках „Нівы" размовы і на гісторыка-археалагічныя тэмы, стымулюючы „апетыт" да нашай даўніны ў яе шаноўных чытачоў.

Алег Мемус, мастак, Віцебск.

* * *

Шаноўная рэдакцыя!

Я Ваш нядаўні чытач, але адразу мне зразумела, што газета Ваша мае свой твар. Калі ёй будзе да твару якісь з маіх вершаў ці перакладаў, быў бы рады.

Па-другое, мы на Беларусі цяпер заклапочаны, як бы выйсці на людзі і таксама, як Вы, са сваім тварам. Неўзабаве выйдзе Закон аб друку, і мы, ініцыятыўная група, хацелі б пачаць „смажыць першыя бліны". Хацелася б, акрамя практычнага боку справы, павучыцца ў Вас тэхнічнаму выкананню. Вельмі мы былі б удзячныя Вам, каб Вы напісалі, як тэхнічна Вы забяспечваеце выданне Вашай газеты, ці заўсёды можна было карыстацца дзяржаўнай (ці партыйнай) паліграфічнай базай, і якія магчымы тут варыянты.

Ад імя ініцыятыўнай групы
Бяласін

Ад рэдакцыі: Вашы вершы надрукуем. Рэцэпту на выданне газеты не маем. Усё залежыць ад акалічнасцей. Лічыцца энтузіязм і праца, але перш за ўсё падтрымка грамадства і ўлад. „Ніва", як і раней, друкуецца ў дзяржаўным паліграфічным камбінаце за сродкі, прыдзеленыя ёй дзяржавай.

лой Заходняй Беларусі, з'яўляюцца заніжанымі, таму, што не ўлічваюць беларусаў каталіцкага веравызнання, асабліва ў Беластоцкім і Віленскім ваяводствах. Значыць, у час перапісу ў 1931 г. былі яны далучаны да колькасці польскага насельніцтва.

Паводле меркаванняў праф. Е. Тамашэўскага, у даваенных беларускіх ваяводствах (Беластоцкім, Віленскім, Навагрудскім і Палескім) пражывала 2251 тысяча палякаў, 1948 тысяч беларусаў, 101 тысяча рускіх, 505 тысяч яўрэяў, 83 тысячы літоўцаў і 9 тысяч немцаў. Акрамя гэтага ў асноўным на Палессі пражывала 54 тысячы ўкраінцаў і ажно 707,4 тысяч гэтак званых „тутэйшых" (паводле перапісу з 1931 г.), гэта значыць, людзей, у якіх не скрышталізавалася нацыянальная свядомасць.

Не будзем палемізаваць тут з усёй публікацыяй У. Кавальскага. Нагадаем, аднак, што ў „акупаванай бальшавікамі" ў 1939—1941 г.г. Беласточчыне палякі мелі сваю Польскую Нацыянальную Акругу са сталіцай у Ломжы. У „вызваленай" жа дыктатарам Ю. Пілсудскім Беларусі У. Кавальскі па сённяшні дзень адмаўляе ў праве беларусам карыстацца самім тэрмінам „Заходняя Беларусь" (!), лічачы яго... „бальшавіцкім"! А што было б, калі б У. Кавальскі, як і Пілсудскі, ізноў жа „вызваліў" Беларусь ад „бальшавіцкай акупацыі!"?.. Лепш не думаць!

Усім жа Кавальскім, якія сумняваюцца ў нашым існаванні, прысвячаю на заканчэнне верш Максіма Танка з 1931 г.:

* * *

„Няма ніякіх беларусаў і іх
мовы"
З рэакцыйнай газеты

Калі няма на свеце маёй мовы,
Майго народа і мяне самога, —
Дык для каго будуеце, панове,
Канцлагеры, катоўні і астрогі?
Супроць каго рыхтуеце
распраўы
І шыбеніцы ўзносіце
пад хмары,
Штодня арганізуеце аблавы
І ўсіх мабілізуеце жандараў?
Супроць каго рыхтуеце вы
змовы
З прадажнымі іюдамі
і з Богам, —
Калі няма на свеце маёй мовы,
Майго народа і мяне самога!"

Георгі Мошкевіч

З мінулага

Французы страшаць

У Семяноўцы на лугах, якія ляжаць ад палёў Новіка, бацюшкі і школьнага панадворка аж да самай Нарвы, людзі выкопвалі спарахнелыя косці. Усе гаварылі, што гэта косці напалеонаўскіх салдатаў, якія тут загінулі, калі ішлі на Расію.

Недзе ў пачатку пяцідзесятых гадоў у канцы школьнага панадворка пабудавала дом сям'я Лявіцкіх. Скончылі куханьку і адзін пакойчык, а другіканчалі. Вырашылі перабрацца туды жыць.

Аднойчы сын Грыша пайшоў на вячоркі, а маці засталася адна. Жанчына пачула, што хтосьці ў другім пакоі скрабе па сценах.

— Грыша! — крыкнула маці, — ты не выдурняйся, толькі хадзі ў хату! П'яны ты, ці што?

Штосьці дзерла сцяну далей.

— Каб цябе халера, дурню! Ідзі ў хату, кажу, а то паб'ю — узлавалася жанчына.

Тады штосьці як не свісне, як не загудзе, амаль што хату не пераваліла! Жанчына зразумела, што гэта за сіла, і пачала маліцца.

Штовечар было чуваць, як нешта падае або хтосьці стукае. Закончылі той пакойчык, высвянцілі хату, але страшыла далей. Немагчыма было там жыць у вечным страху, І сям'я пераехала ў іншую вёску.

Хата пуставала. У вёсцы жыла бедная сям'я — бацька з дзвюма дочкамі. У адной было чацвёра дзяцей, а муж не вярнуўся з вайны. Другая была адзінокая. Хатка была ў іх малая. Бацька прыдумаў, каб абзаведзеная дзецьмі дачка пайшла жыць у апусцелую хату Лявіцкіх.

— Я табе, Юлька, дроў прывязу, — прасіў дачку, — ты толькі ідзі туды жыць. Там табе будзе выгадней.

Жанчына пайшла. Спакою не было. Як толькі сцямнела, нешта быццам падае, стукае. Дзеці пыталіся, што гэта такое. Маці супакойвала іх і гаварыла, што гэта, напэўна, цагліны з коміна падаюць. Жылі, жылі там і не змаглі больш выносіць штодзённага страху. Вярнуліся жыць у бацькаву хату.

Другі раз у апусцелай хаце ніхто не захацеў пасяліцца, і яе разабралі.

Аўрора

Абаронцы уніі

Абвешчаная ў 1596 г. Брэсцкая унія аб'ядноўвала каталіцкую і праваслаўную царквы на тэрыторыі Рэчы Паспалітай. Нягледзячы на яе выразна адмоўныя вынікі (дэнацыяналізацыя і паланізацыя беларускага і украінскага народаў, умацаванне панавання каталіцкага духавенства на Беларусі і Украіне, аслабленне антыфеадальнага руху народных масаў), мае яна па сённяшні дзень сваіх прыхільнікаў (і паслядоўнікаў) сярод беларусаў і, асабліва, украінцаў. Некаторыя з іх бяруцца пераконваць праваслаўных у пазітыўнай ролі, якую нібы адыграла унія ў замацаванні роднай мовы ці друку на роднай мове. Не хачу тут якраз аспрэчваць такіх поглядаў ці наогул пачынаць дыскусію на гэтую тэму, скажу толькі, што такое вось становішча ў нейкай ступені тлумачыць мне негатыўныя адносіны уніятаў да факту скасавання уніі на тэрыторыі беларускіх земель Полацкім саборам у 1839 г. Пераходу з уніі на праваслаўе ў шматлікіх выпадках спадарожнічаў прымус, сярод уніятаў часта ўспыхвалі вострыя супрацьўленні. Здаралася гэтак і ў прыходах на Беласточчыне.

Вось нядаўна, чытаючы працу айца Ярaслава Брэна „Асаблівасці рэлігійнага жыцця сялянства Бельскага ўезда Гродзенскай губерні", надрукаваную ў „Літоўскіх епархіяльных паведамленнях" за 1887 год, натрапіў я на некалькі прыкладаў такога супраціўлення.

У вёсцы Новае Беразова сяляне хацелі павесіць на званіцы бельскага дэкана (благачыннага), протаіерэя Адама Кастыцэвіча. Ад смерці выратавала яго прыбыўшая якраз паліцыя. Усё ж такі, крыху пазней, мітрапаліт Язэп (Сямашка) у сваіх запісках закінуў а. Кастыцэвічу, што ён не надта энергічна змагаўся супраць уніі.

У Чыжах прыхаджане, падбунтаваныя а. Фаўстам Гаворскім (памёр ён у Чыжах у 1847 г., там і пахаваны), не згадзіліся даць ключ ад царквы ні дэкану, ні нованазначанаму прыхадскому айцу Лапушынскаму, ні начальніку земскай паліцыі. Абзывалі іх „схізматыкамі". Прыбыўшым давялося паклікаць у Чыжы тры роты салдатаў, якія якраз знаходзіліся непадалёк. І толькі тады ўдалося „змякчыць" упартых чыжоўцаў. Абодва выпадкі апісаў дэталёва протаіерэй Марошкін у артыкуле, змешчаным у „Весніку Еўропы" за 1872 г.

У Старым Корніне заядлым абаронцам уніі быў а. Сімяон Кузьмінскі. Уваходзячы на амбон, ён пастаянна праклінаў „схізму і ерэтыка Сямашку". Меў ён яшчэ такі звычай, што кідаў на падлогу запаленую свечку, якая, упаўшы, вядома, гасла. Айцец Сімяон усклікаў у такі момант: „Так, як гэтая свечка, няхай пагасне і схізма". Сваіх прыхаджан ён давёў да такой нянавісці да праваслаўя, што, калі ў вёску прыехаў назначаны сюды а. Келясцін Брэн, ён доўгі час баяўся паказацца ці то ў царкве, ці ў прыхадскім доме. Паўгода хадзіў у царкву пад аховай тысяцкага. Цікава, што некалькі гадоў пазней, тыя ж самыя прыхаджане, ды і ўсе іншыя ў прамені 30 вёрстаў, не называлі айца Келясціна інакш, як толькі „святы Брэн". Келясцін Брэн памёр у 1875 г., пахаваны ў царкве ў Старым Корніне.

Пётр Байко

Замалёўкі з жыцця

НА СВАІМ

Вацэк і Юстына наслухаліся, як хваляць вясковае жыццё, і надумаліся са сталіцы пераехаць жыць у вёску. На Беласточчыне шмат пакінутых гаспадарак. Вырашылі пасяліцца тут і паказаць сялянам, як трэба гаспадарыць.

Звольніліся з працы, прадалі сёе-тое і купілі гаспадарку ў вёсцы Ч. Прыехалі з двума хлопчыкамі. Пасяліліся ў маленькай хатцы, якая патрабавала рамонту. Улады прадалі ім за паўдарма хату ў горадзе, якую трэба было разабраць і перавезці ў вёску. Суседзі раілі маладым сялянам, каб тыя папрасілі людзей і тады ўсім гуртам за дзень-два перавязуць дом.

— О не! — крыкнуў Вацэк. — Буду я яшчэ прасіць! Пасля трэба адгоджвацца...

— Калі так, — сказалі суседзі, — то рабіце, як хочаце.

Вацэк і Юстына ўласным транспартам пачалі перавозіць дом. Бралі дзяцей на трактар і ехалі ў горад. Штодзённа не маглі ездзіць — іншай працы шмат, а рабіць няма каму. Незабяспечаныя дылі гнілі.

Праз некалькі гадоў нажылі яшчэ двое дзяцей. Так збяднелі, што хадзілі ў падзёртай вопратцы. Усё з-за таго, што не слухалі вопытных сялян. Суседзі раілі ім поле палоць, бо зямля добрая і хутка расце пырнік і іншае пустазелле.

— Чаго мяшаецеся? — злаваўся Вацэк. — Я сам умею араць поле і вашых дурных парад мне не трэба.

На Вацкавым полі, дзе было пасеяна жыта, больш расло пустазелля, чым збожжа. Хто смяўся, а хто спачуваў...

Прыехаў Вацкаў бацька, паглядзеў на ўсё гэта, пашкадаваў унукаў і забраў іх у сталіцу.

Аўрора

ДОБРАЯ КРАМА

Бельск-Падляшскі павялічваецца з года ў год. Вырастаюць новыя раёны, а ў іх — гандлёвыя пляцоўкі. У новым раёне пры вуліцы Аградовай і Астасевіча бельская гмінная спулдзельня пабудавала сваю краму. Працуе там дзевяць жанчын пад кіраўніцтвам Марыі Лапянюк. Калектыў дбае пра кліентаў, стараецца іх забяспечыць патрэбнымі таварамі. Прывозяць сюды вяндліны з мясазавода ў Орлі. Людзі ахвотна прыходзяць купляць у гэтую краму. Аб гэтым сведчыць месячны таваразварот — 16-18 мільёнаў злотых.

Андрэй Гаўрылюк

Мікола Іваноў

ДА ГІСТОРЫІ СТАЛІНІЗМУ НА БЕЛАРУСІ

2.6.2. Польская аўтаномія на Беларусі

Міжваенная польская аўтаномія на Беларусі мела выключна палітычны характар. Узровень нацыянальнай свядомасці беларускіх католікаў быў нагэтульк і нізкі і невыразны, што ўлады мелі практычна неабмежаваныя магчымасці выкарыстоўваць іх у сваіх палітычных мэтах. Яны маглі быць як падпорай беларусізацыі, так і „сырым будаўнічым" матэрыялам для ўзмацнення польскага элементу на Беларусі. Камуністычная партыя пад кіраўніцтвам Сталіна дбала пра развіццё толькі тых бакоў нацыянальнага і іншага жыцця мясцовых католікаў, якія адпавядалі актуальнай у той час партыйнай лініі. Такім, менавіта, чынам польская нацыянальная меншасць на Беларусі стала адным з галоўных інструментаў правядзення ў БССР вялікарускай шавіністычнай палітычнай кампаніі.

Першыя азнакі новай „польскай" палітыкі савецкай дзяржавы праявіліся ў 1922—1923 г.г. На пасяджэнні адной з камісій VI кангрэса Камуністычнага інтэрнацыянала (1923 г.) Ю. Мархлеўскі і Ф. Дзяржынскі выступілі з прапановай утварэння польскіх аўтаномных нацыянальных раёнаў у прыгранічнай з Польшчай паласе. Сваю пазіцыю аргументавалі яны намерам стварыць па-за межамі II Рэчы Паспалітай эксперыментальнае польскае „сацыялістычнае грамадства", якое б базавалася на польскім крэсавым насельніцтве. Ці быў гэта традыцыйны польскі нацыяналізм у камуністычнай скуры, ці сапраўднае жаданне польскіх камуністаў ажыццявіць рэалізацыю марксісцкіх догмаў? Адказ на гэтае складанае пытанне не можа быць адназначным. Польскімі камуністамі кіраваў як выразны палітычны прагматызм (жаданне як найхутчэй саветызаваць польскае крэсовае насельніцтва), так і ідэалагічны дагматызм (жаданне кіравацца догмай нават у найбольш неспрыяльных умовах).

Пачатак ажыццяўлення на Беларусі шырокамаштабнага польскага эксперыменту датуецца 1925 годам. Менавіта тады на Беларусі былі ўтвораны першыя два польскія нацыянальныя вясковыя саветы. У наступным годзе іх было ўжо 15, а свайго апагею развіццё сістэмы польскіх нацыянальных вясковых саветаў дасягнула ў 1933 годзе, калі ў рэспубліцы іх дзейнічала ўжо 40. Саветы гэтыя ствараліся ўсюды там, дзе кампактна пражывала больш як 1200 палякаў. Але ў практыцы гэтыя саветы арганізоўвалі і пры меншай колькасці мясцовых жыхароў польскай нацыянальнасці.

Дзяржаўнае заканадаўства Беларускай ССР прадугледжвала, што ўсю сваю бягучую працу і справаводства польскія нацыянальныя саветы будуць весці на польскай мове. Аднак у практыцы рэальнае становішча было зусім іншае. Па-польску праца вялася толькі ў паасобных саветах. Большасць жа, нягледзячы на суровыя загады з Мінска, карысталася беларускай мовай. Па-польску не разумела ні само каталіцкае насельніцтва, ні кіраўніцтва польскіх нацыянальных саветаў.

Інакш была справа з вышэйшай формай польскай нацыянальнай аўтаноміі на Беларусі — з польскім нацыянальным раёнам імя Ф. Дзяржынскага, які звычайна называлі Савецкай Дзяржыншчынай. Яго ўтварэнне адбылося ў 1932 г. Гэткая даволі спозненая арганізацыя польскага нацыянальнага раёна тлумачыцца надыходам перыяду так званай першачарговай барацьбы з беларускім буржуазным нацыяналізмам. Дзяржыншчына якраз стала адным з інструментаў знішчэння беларускіх „нацдэмаў". Палякі-камуністы адыгрывалі ў гэтай ганебнай кампаніі „першую скрыпку", не ведаючы, што хутка прыйдзе і іх страшны час. Яны ў даволі агрэсіўнай манеры пачалі абвінавачваць беларускае камуністычнае кіраўніцтва і „нацдэмаў" у правядзенні палітыкі абеларушвання польскага насельніцтва рэспублікі. Е. Прынц (галоўны рэдактар польскай рэспубліканскай газеты „Орка") пісаў на гэтую тэму: „Беларускія нацыянал-дэмакраты ў інтарэсах польскага фашызму і з мэтай выклікаць міжнацыянальныя канфлікты высунулі тэорыю, што на Беларусі няма палякаў, а ёсць толькі спаланізаваныя беларусы. Згодна з гэтай тэорыяй былі распрацаваны планы поўнага знішчэння польскай школы".

Польская Савецкая Дзяржыншчына была створана на базе былога Койданаўскага раёна. Яго тэрыторыя складала амаль 1 тыс. км², а насельніцтва 46 тыс. чалавек. Аб выразнай палітычнай падаплёцы стварэння новага раёна сведчыць факт, што, калі справа яго заснавання разглядалася ў 1930 годзе, мясцовае кіраўніцтва правяло спецыяльны спіс насельніцтва. Было зарэгістравана ўсяго 5% палякаў і больш 50% беларусаў-католікаў. У сувязі з гэтым на Койданаўшчыне не было арганізавана аніводнага польскага нацыянальнага савета. У момант жа рэгістрацыі польраёна было іх аж 9. А склад насельніцтва па партыйнаму загаду змяніўся наступным чынам: 60% — палякі. 28% — беларусы, 10% — яўрэі і 2% — іншыя.

На ўрачыстае адкрыццё польраёна з Масквы прыбыла сама Соф'я Дзяржынская, а неўзабаве сюды пачалі актыўна накіроўвацца замежныя рабочыя

Ушанаванне ўгодкаў абвяшчэння БНР

25 сакавіка 1918 года Рада Беларускай Народнай Рэспублікі прыняла ўстаўную грамату, у якой абвяшчала Беларусь вольнай і незалежнай дзяржавай. І хоць існаванне Беларускай Народнай Рэспублікі трывала нядоўга, то гэтая дата засталася ў гісторыі напамінам пра памкненне беларускага народа да незалежнага нацыянальнага быту. Дзень 25 сакавіка здаўна ушаноўвала беларуская эміграцыя на Захадзе як Свята Незалежнасці. У нас на Беласточчыне адзначанне ўгодкаў абвяшчэння БНР зусім свежае.

Даклад чытае Аляксандр Баршчэўскі.

Сёлета сустрэча ў гонар акту 25 сакавіка праводзілася ў памяшканні ГП БГКТ у Беластоку, што ў нашых абставінах азначае поўную легалізацыю „нелегальнага свята“. Арганізатары вырашылі наладзіць навуковую сесію ў суботу, 24 сакавіка. З гістарычнымі дакладамі выступілі Алег Латышонак („Беласточчына і зараджэнне беларускай палітычнай думкі“), Аляксандр Баршчэўскі („Ад І Усебеларускага з'езда да абвяшчэння БНР“), Яўген Мірановіч („Беларусь у канцэпцыях польскіх палітыкаў 1918—1920“) і Юры Туронак („Узнікненне БНР“).

(ям)

Фота Б. Кучынскай

Даклад чытае Юры Туронак.

Ці гісторыя паўторыцца?

„Бярыце лёс краіны ва ўласныя рукі“, „Выбірайце самых лепшых кандыдатаў у самаўрады“ — такія і падобныя лозунгі спадарожнічалі перадвыбарчай кампаніі ў мядаўным мінулым. Нічагусенькі не змянілася і зараз. Мне, старому вясковаму актывісту, хочацца выказаць некалькі ўласных думак наконт сёлетніх выбараў.

Не разумею, чаму мы, вясковыя мужыкі, маем зараз быць адказнымі за інфраструктуру на вёсцы. Нам жа не будавалі дамоў адпачынку, марскіх і азёрных пляжаў, санаторыяў і іншых дабрадзействаў. Нам ніхто не падарыў крамаў, дарог, асяродкаў здароўя, водаправодаў, школ. Усё гэтае трэба было ўзвесці ўласнымі рукамі. Нам і тады гаварылі, што ніхто нам гэтага не зробіць, калі самі сабе не зробім.

Так кажуць і зараз. Толькі цяпер не тое, што было раней, некалькі дзесяткаў гадоў назад. Генеральна можна сказаць, што людская ініцыятыўнасць астыла, і цяжка арганізаваць у вёсцы грамадскую працу. Асабліва цяпер, калі праводзіцца па ўсёй краіне розная тыпу пратэсты (напрыклад, блакады дарог), каб палепшыць ўмовы жыцця і працы ў сельскай гаспадарцы.

Напэўна ўрад не імкнецца да таго, каб на вёсцы жылося горш, чым у часы камуністычнай улады. Але калі завядзеш гутарку са старажыламі, якія добра памятаюць мізваенную рэчаіснасць, многія з іх падказваюць, што гісторыя любіць паўтарацца. Няўжо паўторыцца?

В. Семянюк

дэлегацыі.

Улады не шкадавалі сродкаў на хуткае эканамічнае і сацыяльнае развіццё Дзяржыншчыны. Датацыі з рэспубліканскага і агульнасаюзнага бюджэтаў дасягалі значных сум. Толькі ў 1932 і 1933 г.г. было выдзелена больш 1,5 млн. рублёў. Ленінска-сталінская нацыянальная палітыка прадугледжвала пераўтварэнне польскага нацыянальнага раёна на Беларусі ва ўзорны куток „сацыялістычнага савецкага грамадства“. У былым Койданаве, перайменаваным на Дзяржынск, былі пабудаваны новыя адміністрацыйныя будынкі, новыя польскія школы, клубы і т.п. Усяго ў раёне працавала 93 пачатковыя і 14 сярэдніх школ, большасць з якіх была польскімі.

У час існавання Дзяржыншчыны польскія камуністы з БССР прабавалі ажыццяўляць найбольш неверагодныя канцэпцыі будаўніцтва „польскага сацыялістычнага грамадства“ па-за межамі этнаграфічнай Польшчы. З мэтай стварэння шматлікага, сканцэнтраванага ў адным месцы польскага рабочага класа быў высунуты план хуткага і шырокамаштабнага развіцця прамысловасці на тэрыторыі Дзяржыншчыны. „Польскае сацыялістычнае грамадства“ тут павінна было мець поўную класавую структуру. Прадугледжвалася таксама перасяленне на Дзяржыншчыну рабочых-палякаў з іншых раёнаў Беларусі. Прабавалі таксама перанесці на тэрыторыю Дзяржыншчыны з Мінска ўсе польскія ўстановы і арганізацыі. У маі 1932 г. быў адчынены тут польскі нацыянальны сельскагаспадарчы тэхнікум. У маёнтку Станькава (былой сядзібе графа Чапскага) пачала дзейнічаць арганізацыя пад гучнай назвай „Польскі камбінат навуковы“. У сапраўднасці ж была гэта ўсяго толькі спецыяльная педагагічная школа, якая рыхтавала настаўнікаў для польскіх пачатковых школ рэспублікі. У 1934 г. у Дзяржынску пачаў сваю дзейнасць Польскі вандроўны калгасна-саўгасны тэатр БССР, для якога планавалася з часам пабудаваць у цэнтры „польскай беларускай сталіцы“ сучасны тэатральны будынак.

План перанясення на Дзяржыншчыну ўсіх польскіх арганізацый і ўстаноў ажыццявіць было, аднак, вельмі цяжка. У былым маленькім крэсавым мястэчку Койданава не было для гэтага аб'ектыўных варункаў. Таму часова кіраўніцтва працэсам стварэння „польскага сацыялістычнага грамадства“ знаходзілася ў Мінску. Тут актыўна дзейнічала Польскае бюро ЦК Кампартыі Беларусі пад кіраўніцтвам вядомага польскага камуніста, актыўнага ўдзельніка ўстанаўлення савецкай улады на Беларусі Пётры Ўнароўскага. У функцыі бюро ўваходзіла непасрэднае кіраўніцтва дзейнасцю ўсіх польскіх устаноў у рэспубліцы. А такіх устаноў было нямала. Вось толькі няпоўны пералік польскіх асветных устаноў, якія дзейнічалі ў Мінску ў 1932 г.

1. Мінскі польскі педагагічны тэхнікум (160 студэнтаў, у тым ліку 40 на спецыяльным аддзеле дзіцячага камуністычнага руху).
2. Мінскі польскі дашкольны тэхнікум.
3. Польскі аддзел Мінскага журналісцкага тэхнікума.
4. Польскі аддзел Мінскага бібліятэчнага тэхнікума.
5. Польскі аддзел Мінскага дзённага рабфака.
6. Польскі аддзел Мінскага вячэрняга рабфака.
7. Гадавыя польскія настаўніцкія курсы.
8. Шасцімесячныя польскія настаўніцкія курсы.
9. Польскія шасцімесячныя палітычна-асветныя курсы.
10. Гадавыя польскія курсы па падрыхтоўцы выхавацеляў дзіцячых садкоў.
11. Падрыхтоўчыя курсы для паступлення ў Мінскі польскі педтэхнікум.

Своеасаблівым апагеем развіцця польскай асветы на Беларусі была спроба заснавання польскага універсітэта ў Мінску. Рашэнне аб адкрыцці ў сталіцы рэспублікі Польскага педагагічнага інстытута было прынята на пленуме ЦК КП(б)Б у 1932 г. Планавалася заснаваць гэтую польскую вышэйшую навучальную ўстанову на базе ўжо існаваўшага польскага факультэта Мінскага педінстытута. Новы інстытут павінен быў складацца з 4-х факультэтаў: грамадска-гістарычнага, літаратурна-лінгвістычнага, фізіка-матэматычнага і прыродазнаўчага. Рэалізацыя, аднак, гэтага рашэння натрапіла на значныя цяжкасці. Галоўная з іх заключалася ў практычнай адсутнасці кваліфікаванага выкладчыцкага кантынгенту для новага інстытута. У сувязі з гэтым абвяшчэнне стварэння Польскага педінстытута ў Мінску ў 1934 г. было даволі спрэчным актам, які практычна нічога не змяняў у сітуацыі невялікай групы польскіх выкладчыкаў і студэнтаў. У тым самым годзе Польпедінстытут зноў атрымаў статус польскага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута.

Праблемамі стварэння ў Мінску так званай „польскай пралетарскай культуры“ займаўся Польскі інстытут пралетарскай культуры Акадэміі навук БССР, у склад якога ўваходзіла больш як 20 супрацоўнікаў. У Мінску ў будынку Чырвонага касцёла да 1936 г. даваў спектаклі Польскі дзяржаўны тэатр Беларускай ССР, дзейнасць якога была падпарадкавана той самай мэце.

Гісторыя ажыццяўлення польскага эксперымента была даволі кароткай. У 1936 годзе з'явіліся першыя азнакі новай змены генеральнай лініі партыі ў нацыянальным пытанні. Тым разам у вельмі неспрыяльны ў адносінах да палякаў бок. Палякі сталі першым у СССР так званым „пакараным“ народам, які амаль поўнасцю быў рэпрэсіраваны і перасялены з Беларусі і Украіны ў Сібір і Казахстан.

Жыла-была легенда

І БОГА ХВАЛІ, І ЧОРТА НЕ ГНЯВІ

Даўно, даўно, калі людзі абуваліся ў лапці ды дзеравякі, хадзілі па вёсках вандроўныя шаўцы ды шылі на заказ боты скураныя. Вядома, бедныя не мелі грошай на такі выдатак, але багатыя гаспадары ахвотна заказвалі.

— І было яно так, — расказвае жыхар Петухоўкі, невялічкага хутарка паміж Локніцай і Пасынкамі на Бельшчыне. — Жыў калісьці адзін шавец. Беднавата жыў, а дзяцей многа, накарміць трэба. І вырашыў пайсці ў нейкае далёкае сяло ды падзарабіць крыху. Сабраў у мяшок капылы, неабходныя прылады, салідны звітак шкуры ды і пайшоў, як толькі неба яснець пачало.

Адзін дзень ішоў і распытваў, другі хадзіў, аж раптам яму падказалі, што там і там ёсць багатая шляхецкая вёска. А шляхта — яна любіла ў ботах хадзіць. І калі адвячоркам трэцяга дня даходзіў ён ужо было да тае вёскі, пайшоў густы дождж. А перад вёскаю карчма стаяла. Людзі перасцерагалі, каб не заходзіць у тую карчму, бо быццам бы там страшыла. Але што беднаму чалавеку страх? І так не мае чаго страціць. Факт фактам, што карчма стаяла пустая.

Вось і забег шавец у тую былую карчму. Выкрасаў агонь, запаліў лучыну, азірнуўся вакол, аж бачыць, абразок святы ў куце вісіць. Пашарыў у сваім мяшку, выняў воск, скрунуў свечку ды і павесіў перад абразком. Азірнуўся яшчэ раз, каб знайсці месца, дзе б прылегчы, і тады ўбачыў, што нехта на печы вуглём чорта намаляваў, такога кашлатага, з рагамі. Падумаў шавец крыху, а потым скруціў свечку са смалы шавецкае, замест кнота дратву зацягнуў і павесіў яе перад малюнкам чорта.

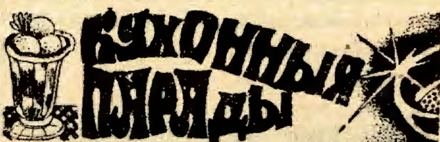
— І Бога хвалі, і чорта не гняві, — сказаў так ды палез на печ спаць.

Перад раніцай, калі яшчэ пеўні не праспявалі, пачуў шавец, што яго нехта за нагу пацягнуў ды загаварыў:

— За тое, што ты мяне не забыў, то і я цябе не забуду.

Шавец думаў, што проста нешта прыснілася, і зноў задрамаў. Раніцай, калі добра развіднела, вырашыў уставаць і ў вёску збірацца. Пацягнуўся, каб распрасціць косці, і пачуў, як рукою дакрануўся да нечага халоднага. Глядзіць — аж перад ім паўнюсенькі гаршчок з грашыма. Значыць, як ты шануеш, так і цябе шанаваць будуць.

Міхась Шаховіч

ЗАПЯКАНКА З МАКАРОНУ

Патрэбныя прадукты: 20—30 дэкаў сардэлек ці сасісак, 25 дэкаў мукі і 2 яйкі або 30 дэкаў фабрычнага макарону, 25 дэкаў цыбулі, 75 дэкаў свежых ці мarожаных памідораў, 30 дэкаў сэлеру, 4 зубкі часнаку, 40 дэкаў цукінні або кабачка, 4—6 лыжак зялёнай пятрушкі, 5 дэкаў тлушчу, 1 шклянка смятаны, соль, папрыка ў парашку, перац, 2 лыжкі сцертага жоўтага сыру.

З прасеянай мукі, вады і яек замясіць цвёрдае цеста на макарон, раскатаць яго, нарэзаць. Падрыхтаваны такім чынам або фабрычны макарон зварыць, адцадзіць, перамяшаць са смятанай, крыху пасыпаць перцам. Сэлер памыць, ababраць, спаласнуць, нарэзаць, заліць некалькімі лыжкамі адвару з макарону, зварыць. Памідоры памыць, зняць з іх скурку, нарэзаць, падтушыць з лыжкай тлушчу і змяшаць у міксеры з сэлерам. Цыбулю абабраць, спаласнуць, нарэзаць, пасаліць, падагрэць у каструлцы з пасечаным часнаком, памешваючы. Калі цыбуля змякне, дадаць тлушч і тушыць на малым агні. Цукінню памыць, а кабачок абабраць, нарэзаць костачкай, дадаць да цыбулі ўліваючы адначасова каля шклянкі памідорнага соусу, пасаліць, тушыць, накрыўшы, мінут пятнаццаць. Дадаць вострую папрыку і соль, можна дадаць таксама крыху цукру. Вогнетрывалы посуд змазаць тлушчам, з каўбасы зняць скурку і нарэзаць яе скрылёчкамі. У падрыхтаваны посуд класці пластамі: макарон, пасыпаючы яго нарэзанай зелянінай, каўбасу і кабачок ці цукінню. Апошнім пластом павінен быць макарон. Зверху паліць яго рэшткай таматнага соусу, пасыпаць сцертым сырам. Запячы. Падаваць з малочным ці грыбным соусам.

ВЕНГЕРСКАЯ ЗАПЯКАНКА

Патрэбныя прадукты: 25 дэкаў ялавічыны, 10 дэкаў саланіны, 15 дэкаў цыбулі, 10 дэкаў каўбасы, 50 дэкаў кіслай капусты, 1 шклянка рысу, 2 шклянкі малака, 2 лыжкі шмальцу, 3—4 зубкі часнаку, шклянка густой смятаны, вострая папрыка, соль, перац, пасечаная зялёная пятрушка.

Рыс памыць, усыпаць у кіпячае малако, дадаць солі і паўлыжкі алею. Кіслую капусту палажыць у каструльку з кіпячай вадой (1 шклянка). Варыць мінут 15—20. Цыбулю абабраць, спаласнуць, нарэзаць дробнай костачкай, пасаліць, падагрэць на малым агні. Калі яна змякне, дадаць лыжку шмальцу і крыху падсмажыць. Мяса памыць, нарэзаць. Ачысціць саланіну і змалоць з мясам у мясарубцы. Часнок абабраць, дробна пасячы і разам з мясной масай дадаць да цыбулі. Нейкую хвіліну тушыць разам памешваючы. Дадаць солі, папрыкі і перцу. Звараны рыс перамяшаць з пасечанай пятрушкай. Нізкую, шырокую каструльку змазаць шмальцам, з каўбасы зняць скурку, нарэзаць яе скрылёчкамі. У каструльку класці пластамі: капусту (палавіну), каўбасу, рыс (палавіну), мяса, рэшту рысу і капусты. Зверху запяканку паліць смятанай. Запячы ў духоўцы.

Гаспадыня

Дарагое Сэрцайка, здарылася гэта не надта зімоваю зімою гэтага года. Мая сяброўка паехала службова ў адно з адлеглых мястэчак нашага ваяводства. Была там група з трох дзяўчын. Сяброўка пазваніла мне дахаты і стала намаўляць мяне, каб і я прыехала да яе. Кажа, цёпла, прыемна, зусім як не зіма. Пабудзеш у мяне пару дзён, а тады разам вернемся. А найлепш, кажа, было б, каб ты ўзяла нейкага калегу з самаходам. Ён бы завёз нас дахаты.

Я разгледзелася сярод сваіх знаёмых. Не было такога, які б мне вельмі імпанаваў, а са сваім хлопцам я скончыла паўгода таму назад. Але працаваў са мною даволі прыемны жанаты мужчына. На маю прапанову праехацца да сяброўкі ён прыстаў вельмі хутка, але пры ўмове, сказаў, што ў гэты ж дзень мусіць вярнуцца дахаты, бо жонка зробіць пекла. Я мела б, значыцца, застацца ў сяброўкі, а пасля ён прыехаў бы і забраў нас назад у Беласток.

Калі мы прыехалі да сяброўкі, мой калега неспадзявана адкрыў багажнік і выцягнуў адтуль цэлую скрынку напіткаў (алкагольных і для запівання). Я вельмі здзівілася. Ён жа меў вяртацца дахаты ў гэты ж дзень, бо баяўся жонкі! Дзяўчаты ўцешыліся, як дзеці. Мы вельмі прыемна правялі вечар, а наш знаёмы ўвесь час піў толькі кока-колу.

А 12 гадзіне ён рушыў назад. Неспадзявана пагода змянілася, дзьмуў моцны вецер, шаша абледзянела. Мая сяброўка пачала прасіць яго, каб не ехаў, каб паначаваў, бо яшчэ, не давядзі Гасподзь, здарыцца якое няшчасце, але ён упарта сеў за руль. Я сардэчна падзякавала яму і мы развіталіся. Мы ўчацвяром вярнуліся ў гатэль, дзе мелі яшчэ што піць і чым закусваць. Так мінула паўгадзіны, і раптам у дзверы нехта пастукаў. Сяброўка адчыніла, і мы са здзіўленнем убачылі майго калегу, які не ад'ехаў і дзесяці кіламетраў, як яго самаход ледзь не паляцеў у роў. Да Беластока было больш ста кіламетраў і ён вырашыў лепш вярнуцца назад, нягледзячы на тое, што скажа яго жонка. Праўду кажучы, я не надта паверыла ў тую галалёдзіцу, можа, каб сама вадзіла машыну, то арыентавалася б у гэтым лепш. Так мы балявалі да гадзіны другой уначы. Пасля разбрыліся па сваіх месцах.

Я спала праведным сном, калі ўначы нехта застукаў у мой пакой. Не зусім арыентуючыся, дзе я, я ўсхапілася і адчыніла дзверы. У дзвярах стаяў ён, мой калега. Далікатна, каб не пачулі суседзі, ён увайшоў у мой пакой. Не ведаю, ці на мяне найшло нейкае зацьменне, але я аддалася яму. Ніколі не адчувала да яго нічога, а вось здарылася так і да сёння не магу гэтага даравацъ. Высветлілася праз пару месяцаў, што я зацяжарыла. Мой калега быў вельмі здзіўлены. Як гэта так, за адзін раз?! То ж ледзь дакрануўся, а ты зацяжарыла! Не ведаю, як гэта здарылася, але факт стаўся фактам. Мой калега катэгарычна запатрабаваў, каб я пазбылася гэтай цяжарнасці, бо гэта абазначала б канец і яго сямейнага жыцця, і кар'еры. Вельмі баюся перарваць першую цяжарнасць, бо магу наогул не мець дзяцей, але ж і не хацелася б камплікаваць жыццё камусьці ды і сабе. Што з таго дзіцяці, калі яно ад пачатку не будзе мець бацькі? Парай, Сэрцайка, што рабіць, на які крок рашыцца?

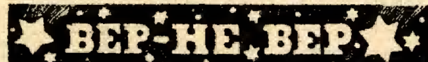
Матыльда

Матыльда! Ай-яй-яй! А такі ж быў джэнтльмен! Ён жа толькі дакрануўся! Напэўна ты ўжо была цяжарная і толькі так яму падсунулася, спецыяльна намовіўшы, каб падвёз цябе ў іншую мясцовасць! Бедная сірата! Так яго лёгка можа скрыўдзіць першая-лепшая дзяўчына...

І сапраўды, калі была галалёдзіца, дык мог вярнуцца, і мог узяць пакой у гатэлі, і мог паначаваць там. І нават мог вярнуцца ў дзявочую кампанію і выпіць разам з вамі нарэшце як свабодны чалавек, не абцяжараны самаходам. Але стукаць да цябе ў сярэдзіне ночы зусім не мусіў. А ты, на жаль, не мусіла падпускаць яго да сябе. Вы завінілі абое, але ахвярай найчасцей бывае жанчына.

Думаю, што да гэтага часу ты ўжо справу сваю вырашыла. Гэтае дзіця і так не было б шчаслівае, маючы выпадковага бацьку.

Сэрцайка

Прыснілася мне, што прыйшла да мяне дадому адна жанчына (якая прыходзіць да мяне часта, але на работу). Ужо 18 год яна судзіцца за зямлю і ўжо, мусіць, апошняя справа мае быць неўзабаве. Я яе спаткала ў пярэдняй. І тут быў страшэнны балаган, поўна нейкіх рэчаў. Яна просіць у мяне пазычыць грошай. А я падумала: „Баба багатая і грошы пазычае?“

Марыся

Астроне! Мне прысніўся непрыемны сон. Быццам бы мы ў нейкай хаце (уся мая сям'я, але хата не наша). І прыходзяць да нас знаёмыя. У куце стаіць поўны кошык са смеццем. Я ведаю, што смецце гэта прынеслі гэтыя госці. Яны наклалі поўны кошык усялякіх адпадкаў.

Сон гэты вельмі мяне занепакоіў, бо муж мой сябруе з гэтым чалавекам, а ён у апошні час мае вялікія клопаты. Каб гэтыя клопаты не перакінуліся на нашу сям'ю...

Ніна

Марыся! Твой сон абазначае нейкую перамену. Калі ты пішаш, што твая знаёмая ўжо многа год судзіцца ў нейкай справе, то напэўна нешта пераменіцца ў яе. Аб гэтым сведчыць найбольш той балаган у тваёй хаце.

А твой сон, Ніна, нядобры. Сведчыць ён аб тым, што твайго мужа, а мо і цэлую вашу сям'ю, чакаюць нейкія плёткі і непрыемнасці. Аб гэтым сведчыць тое смецце, ды і канкрэтнае ўказанне, з якога боку трэба спадзявацца непрыемнасцей.

Астрон

Зорка
СТАРОНКА ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Нашы госці — дзеці і настаўнікі з Трасцянкі — разам з супрацоўнікамі „Нівы" на ганку нашай рэдакцыі.

Госці ў рэдакцыі

У адзін з першых красавіцкіх дзён, калі сонейка, нягледзячы на пару года, падаравала нам сапраўднае лета, наша рэдакцыя запоўнілася вучнямі. Прыехалі старшакласнікі з Трасцянкі са сваімі настаўнікамі на экскурсію ў Беласток.

— У такі дзень цяжка ўсядзець у класе, — сказала настаўніца беларускай мовы Галена Тапалянская. — Вось мы і вырашылі з вучнямі паехаць паглядзець Беласток.

У будынку Галоўнага праўлення Беларускага таварыства вучням пашчаслівілася спаткаць гісторыка Антося Мірановіча, які якраз нядаўна падрыхтаваў у „Ніву" цікавы матэрыял аб беларускай нацыянальнай сімволіцы. Гэтая справа, ды і наогул наша беларуская гісторыя вельмі цікавілі моладзь.

Калі дзеці зайшлі да нас, у рэдакцыю, першае, чым пахваліліся, — гэта сустрэчай з А. Мірановічам. Вялікае ўражанне зрабіла яна на дзецях.

У рэдакцыі школьнікі пазнаёміліся з супрацоўнікамі „Нівы", з яе галоўным рэдактарам, а „Зорку" засыпалі пытаннямі, як яна робіцца. Давялося нам расказваць, як рыхтуем матэрыял да друку, як „Ніва" друкуецца, дзеці першы раз убачылі матэрыялы на гранках-шпальтах, пагаварылі аб часе, які мінае ад падрыхтоўкі матэрыялу да яго выхаду. Дзеці з Трасцянкі прызналіся, што апошнім часам (можа, вясна ў гэтым вінавата) радзей пісалі пісьмы да „Зоркі". Але абяцалі паправіцца і трымаць ад гэтага дня больш цесны кантакт з нашай рэдакцыяй.

Трымаем за слова і чакаем пісем. І не толькі з Трасцянкі, але з усіх іншых школ, дзе дзеці вывучаюць беларускую мову і чытаюць „Зорку".

Яніна Чэрнякевіч
Фота аўтара

АДДАЙ ТОЕ, ШТО ДОМА НЕ ПАКІНУЎ

(БЕЛАРУСКАЯ НАРОДНАЯ КАЗКА)

Пайшоў адзін чалавек на паляванне. Доўга хадзіў па лясах ды балотах — нічога не забіў. Нарэшце ўбачыў на адной выспе тура. Стаіць ён, прыгожы, як на малюнку. Стрэліў паляўнічы — тур падскочыў і памчаўся ў кусты. Паляўнічы за ім. Бег, бег і не агледзеўся, як трапіў у дрыгву.

Вырываецца ён з дрыгвы як можа, ды дзе там! Цягне яго дрыгва ўніз, засмоктвае. Вось ужо і па пахі засмактала... Бачыць паляўнічы — смерць прыйшла. Пачаў ён клікаць на дапамогу.

Раптам вырас перад ім сухенькі сівы дзядок з казлінаю барадою, у лапцях па сажню даўжынёю.

— Ратуй мяне, чалавеча! — просіцца ў яго паляўнічы.

— Добра, — кажа дзядок, — я цябе выратую, але не задарма: аддай мне тое, што дома не пакінуў.

Думаў, думаў паляўнічы — што ж ён дома не пакінуў? Нічога ўспомніць не мог. А тут ужо дрыгва траха не па самую шыю засмактала: толькі галава і рукі яшчэ наверсе. Ну што ж, таргавацца няма калі...

— Бяры, — кажа, — сабе тое, што я дома не пакінуў, толькі ратуй хутчэй!

— Не, гэта яшчэ не ўсё, — хіхікае дзядок. — Цяпер ты згодзішся, а потым адрачэшся.

— Не адракуся...

— А каб не адрокся, дай распіску.

Выняў дзядок з кішэні кавалак валовай шкуры і нож, падаў паляўнічаму:

— Разрэж мезенны палец і распішыся крывёю на гэтай шкуры. Так яно пэўней будзе.

Паляўнічы распісаўся на валовай шкуры, дзядок падхапіў яго, вынес на сухое месца і сам знік.

Ачухаўся паляўнічы ад ліхой прыгоды, абцёр збольшага гразь і пайшоў дахаты. І так яму маркотна зрабілася ў дарозе, што хоць плач: сэрца бяду вяшчуе.

Толькі ён пераступіў парог хаты, а яму і кажуць:

— Дзе ж ты прападаеш так доўга: жонка вунь сына нарадзіла!

Як пачуў гэта паляўнічы, дык і абамлеў: галава закружылася, уваччу памуцілася. Быў ён

(Працяг на стар. 10)

Вершы Віктара Шведа

ЧАГО НАЙБОЛЬШ НА СВЕЦЕ

Настаўніца пытае:
— Скажыце вы мне, дзеці,
Чаго найбольш мы маем
На гэтым нашым свеце?

— Дык розуму найболей, —
Дзяўчынка адказала. —
Не скардзімся ніколі,
Што маем яго мала.

У АЎТОБУСЕ

Заўвагу пасажыр зрабіў
Хлапцу, каб усе чулі:
— Ты месца можа б уступіў
Старэнькае бабулі.

— Хлопец, сядзі, сядзі
здароў, —
Бабулька кажа прама. —
Як дажывеш маіх гадоў,
Дык пастаіш таксама.

ВІНОЎНІК

Ішлі са школы дзеці
У тузанні няспынным.
— Чаму вы хлопца б'еце? —
Спыталася жанчына.

— Ён напісаў дыктоўку
На двойку, — кажуць з жалем.
— Гэта ж яму нялоўка.
— Мы ж ад яго спісалі.

ЯГАДЫ

Шукаюць дзеці
вочкамі
Ягад паміж
лісточкамі.
— Вось ягада
адборная.
— Яна якая?
— Чорная.
— Тады чаму ж
чырвоная?
— Яна ж яшчэ
зялёная.

ЧАМУ КОЛЯ СПІЦЬ У ШКОЛЕ?

Спытаў настаўнік Колю:
— Хацеў бы я дазнацца,
Чаму ты спіш у школе,
А не ў бацькоўскай хаце?

— Са сном я тут ваюю, —
Азваўся хлопец з жалем. —
Дрэмле ўва мне, мяркую,
Нейкі вялікі талент.

РАЗМОВА БАЦЬКІ З СЫНАМ

— Калі ты другагоднікам
Астацца ў школе хочаш,
Тады ты мне, нягодніку,
Не пападай на вочы!

— Калі ацэнкі дрэнныя
Я прынясу дахаты,
Ці грошыкі кішэнныя
Ты выплаціш мне, тата?

КУПІ МНЕ, ТАТКА, МАТАЦЫКЛ

— Ты матацыкл купі мне, тата,
Калі дазволіць твой бюджэт.
Я буду ездзіць без агляд кі
І пазнаваць шырокі свет.

— Які свет маеш на прыкмеце,
Мой дарагі сыночак Клім?
Ездзіць па гэтым хочаш свеце,
Ці можа ўжо па свеце тым?

АДДАЙ ТОЕ, ШТО ДОМА НЕ ПАКІНУЎ

(Працяг са стар. 9)

чалавек бяздзетны. А тут — на табе! Дачакаўся сына.

Сабраліся госці на радзіны. П'юць, весяляцца. А бацька сядзіць, як чорная хмара, і ўсё плача. І хто яго ні пытае, чаго ён плача, — нікому нічога не кажа. Спачатку думалі, што гэта ён ад радасці: ведама, сына дачакаўся! А потым і пытаць перасталі.

Тым часам хлопчык расце як на дражджах. І такі ўдаўся прыгожы, разумны! Звалі яго Янкам. Аддалі яго бацькі ў навуку. Дык ён усіх сваіх аднагодкаў як бачыш абагнаў. Да ўсяго быў здатны: як да работы, так і да навукі.

Людзі цешацца з Янкі, зайздросцяць паляўнічаму. А бацька ўсё глядзіць на яго ды плача.

Вырас Янка, стройным дзяцюком стаў, хоць жані, а бацька ўсё што далей, то больш смуткуе.

Вось аднаго разу сын і пытаецца ў яго:

— Скажы мне, тата, чаму ты такі маркотны? Чаму ты ўсё, на мяне пазіраючы, плачаш? Хіба ж я не твой сын?

Выцер бацька слёзы і адказвае:

— Але, сынок, не мой ты... Праз гэта і плачу.

І расказаў сыну, як яго запрадаў сівому дзядку.

Выслухаў сын і кажа:

— Калі так, бацька, дык бывай здароў! Або галавой налажу, або тваю запрадажу ў нячыстай сілы адбяру. Не хачу, каб ты ўсё жыццё плакаў!

Сабраўся Янка, узяў лук, стрэлы, хлеба і падаўся ў дарогу.

Доўга ці нядоўга ішоў ён — дайшоў да рэчкі. Мясціна выдалася такая прыгожая, што далей і ісці не хочацца. „Ну што ж, адпачну тут крыху, палюбуюся", — падумаў Янка. Прылёг ён на беразе, за кустом, дастаў хлеб з торбы. І толькі сабраўся есці, як бачыць — ляціць чарада качак: адзінаццаць наперадзе, а дванаццатая з усяе сілы даганяе іх, і каля яе каршун круціцца. Вось-вось востраю дзюбай ударыць.

Схапіў Янка лук і пусціў стралу ў каршуна. Глядзіць — каршун каменем у балота падае, пер'е рассыпаючы, а качка проста да яго самога зніжаецца.

Апусцілася качка каля Янкі, ударылася дзюбкаю аб зямлю і стала перад ім дзяўчынаю, ды такою прыгожаю, што ні ў казцы сказаць, ні пяром апісаць.

Пакланілася дзяўчына Янку і кажа:

— Дзякую, добры малойча!

— Няма за што, — адказвае збянтэжаны Янка.

— Як няма за што? — дзівіцца дзяўчына. — Ты ж мяне ад смерці збавіў. Хто ты такі і куды ідзеш?

Янка ўсё пра сябе расказаў.

Паглядзела на яго дзяўчына спалохана і кажа:

— Дык гэта ж, як відаць, ты ідзеш да майго бацькі!

— А хто твой бацька?

— Вядзьмар.

— Не, — кажа Янка, — бацька мой запрадаў мяне нейкаму дзядку з доўгаю барадою, у лапцях па сажню даўжынёю...

— Гэта ён! Бацька мой у каго хочаш перакінецца. Цяпер ён панам ходзіць.

Спахмурнеў Янка, а дзяўчына кажа:

— Не бядуй. Без мяне ты загінеш, як ужо не адзін загінуў, а ўдваіх мы што-небудзь прыдумаем. Бывай здароў!

— А як жа цябе хоць зваць? — пытаецца Янка.

— Кася.

Перакінулася дзяўчына ў шэрую качку, узнялася і паляцела ўслед за сёстрамі.

Працяг будзе

АДГАДАНКА

Ад паляўнічага ўцёк кудысьці сабака. Можа ты дапаможаш яго знайсці?

ПАЗНАЁМІМСЯ

БССР, 220115, г. Мінск-115, вул. Кіжаватава, 78, кв. 186. Іра Пуйман (9 клас).

* ✻ *

БССР, 220115, г. Мінск-115, вул. Кіжаватава, 78, кв. 184. Іра Шык (6 клас).

* ✻ *

БССР, 220060, г. Мінск-60, вул. К. Лібкнехта, 112, кв. 18. Тома Малаш (7 клас).

* ✻ *

БССР, 220047, г. Мінск-47, вул. Ілімская, 29, кв. 214. Аня Чэкатоўская (6 клас).

* ✻ *

БССР, 220036, г. Мінск-36, вул. Волаха, 12, кв. 8. Таня Мамаева (8 клас).

* ✻ *

БССР, 220036, г. Мінск-36, 2 пер. Р. Люксембург, 8, кв. 14. Люда Тарасевіч (8 клас).

* ✻ *

БССР, 220036, г. Мінск-36, 2 пер. Р. Люксембург, 8, кв. 40. Оля Шынкевіч (8 клас).

ВЯСЁЛЫ КУТОЧАК

* ✻ *

— Ты пра бацьку свайго не падумаў, калі краў, — гаворыць суддзя да абвінавачанага.

— Як жа не падумаў? Увесь час пра яго думаў, але там нічога такога не было, каб яму магло спатрэбіцца! — адказвае злодзей.

* ✻ *

— Ну што, адрамантаваў твой тата гадзіннік?

— Цэлы вечар сядзеў над ім.

— Дык што, ходзіць?

— Не. Але зязюля тры разы выглядала з яго і ў нас пыталася, якая гадзіна.

* ✻ *

— Як вас завуць, — пытаецца прафесар у студэнта на экзамене.

— Іванюк Ян.

— А чаго вы смяецеся?

— Цешуся, што на першае пытанне я ўжо адказаў правільна.

* ✻ *

У дзядзькі Сцяпана дванаццаць дзяцей. Аднойчы, калі ён вярнуўся з работы, жонка сказала:

— Сёння мне было асабліва цяжка з малымі. Шалелі, як ніколі. Асабліва Міхаська!

— Міхаська? — дзівіцца дзядзька Сцяпан. — А ў нас такі

* ✻ *

— У нашага дзеда такі нос, што на ім можа змясціцца пяць вераб'ёў.

— Але ж ты і выдумляеш!

— Ну, можа, трошкі і дадаў. Праўда, адзін стаяў толькі на адной назе.

КАСЦЮШКА НАЗЫВАЎ СЯБЕ ЛІЦВІНАМ

У вялікай плеядзе выдатных барацьбітоў за свабоду ганаровае месца належыць ураджэнцу Беларусі Андрэю Тадэвушу Касцюшку. Чалавеку, які рабіў незабыўнае ўражанне сваёй энергіяй, храбрасцю, адданасцю ідэі свабоды. Яшчэ ў нашы дні выклікаюць захапленне яго арганізатарскія здольнасці, талент ваеннага інжынера, яго настойлівасць у пераадольванні, здавалася б, неадольных цяжкасцей.

Гісторыкамі замоўчвалася яго беларускае паходжанне, бо ў XVIII ст. **тэрыторыя сучаснай Беларусі называлася Літвой, а насельніцтва называла сябе ліцвінамі.** Акрамя таго, у XVIII ст. тых, хто прыняў каталіцкую веру, асабліва шляхту, пачалі называць палякамі. Таму і Касцюшку называлі то ліцвінам, то палякам. Толькі ў другой палове XIX ст. пачала шырока ўжывацца назва „беларус". Усё гэта ўносіла блытаніну пры вызначэнні этнічнай прыналежнасці жыхароў Беларусі.

Андрэй Тадэвуш Бенавентура Касцюшка нарадзіўся ў небагатай сям'і беларускага шляхціца, фамільны маёнтак якога знаходзіўся ў вёсцы Сяхновічы Кобрынскага павета (у цяперашні час Жабінкоўскі раён Брэсцкай вобласці). Дакладная дата яго нараджэння невядома, выказана меркаванне, што ён нарадзіўся 4 лютага 1746 г., аднак больш праўдападобным трэба лічыць, што нарадзіўся ён 30 лістапада 1745 г. Дату 4 лютага назваў польскі даследчык Т. Корзан зыходзячы з таго, што захавалася метрыка, з якой відаць, што яго хрысцілі ў Косаўскім касцёле 12 лютага 1746 г. Аднак ёсць падстава меркаваць, што спачатку яго хрысцілі ў праваслаўнай царкве і назвалі Андрэем у гонар апостала Андрэя Першазванага, свята якога прыпадае на 30 лістапада. Такое меркаванне грунтуецца таксама на тым, што яго маці Фёкла (Тэкля) была праваслаўнай веры і паходзіла з вядомага на Беларусі прозвішча Ратамскіх. У якасці пасагу Тэкля Ратамская атрымала маёнтак Дразы Барысаўскага павета. Яе родны брат Марцін быў падкаморым Аршанскага павета. Вядома, што дзяцей, раней хрышчаных у цэрквах, часта паўторна хрысцілі ў касцёлах або проста складалі фіктыўныя каталіцкія метрыкі. На працягу ўсяго свайго жыцця Касцюшка быў абыякавы ў дачыненні да рэлігійных пытанняў, нягледзячы на тое, што навучаўся ў каталіцкай канфесіянальнай школе.

Імкнучыся сказіць беларускае паходжанне Касцюшкі, нават сучасная Wielka Encyklopedia Powszechna паведамляе, што ён нібыта нарадзіўся на Валыні, якая з 1569 г. была далучана да Польшчы. Сам жа Касцюшка называў сябе ліцвінам, г. зн. так, як называлі сябе ў той час жыхары Беларусі.

Пераемнікам і прадаўжальнікам рэвалюцыйных ідэй Касцюшкі на Беларусі быў Кастусь Каліноўскі, кіраўнік народнага паўстання 1863 г. У рэдагаванай ім газеце „Сцяг волі" К. Каліноўскі змясціў сімвалы касцюшкоўскага паўстання — фігуру касінера (селяніна, узброенага касою) са сцягам, на якім намаляваны гербы Вялікага княства Літоўскага і Польшчы.

На Беларусі народ, ушаноўваючы памяць пра Касцюшку, складаў песні, у якіх гучалі заклікі змагацца за волю. Яшчэ на пачатку 60-х гадоў мінулага стагоддзя на Лепельшчыне была запісана, а пазней апублікавана песня пра Касцюшку — своеасаблівы лірыка-эпічны сказ народа пра свайго героя-заступніка. Паводле народнай версіі, Касцюшка загінуў у бітве. Нявыказаная туга і смутак гучаць у гэтых словах:

Вазьмі, маці, пяску жменю,
Пасей на каменю.
Калі той пясок узыйдзе,
Касцюшка з вайны прыйдзе.

Ляціць воран цераз мора,
А лятучы, крача,
А хто ж майго Касцюшачкі
Магілку аплача?

(З кнігі Я. Юхо „За вольнасць нашу і вашу", выдадзенай у серыі „Нашы славутыя землякі").

Адрас рэдакцыі: 15-950 Białystok, ul. Wesołowskiego 1, „Зорка".

TV TELEWIZJA WARSZAWA

PIĄTEK 20.IV.1990 r.
PROGRAM I

7.45 Express gospodarczy
8.05 Wśród ludzi — Wśród innych narodów świata
8.35 Domator — Nasza poczta, wiosenny kurs szycia
8.50 „Domowe przedszkole"
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Nowinki zza płotu" (5) — serial NRD
10.25 Domator — Szkoła dla rodziców
11.10 Z naszych dziejów — Sobieski w Krakowie
12.50 W Europie nowożytnej, kl. II lic. O niepodległości Ameryki
13.30 TTR — Chemia, s. II — Węglowodany
14.00 TTR — Produkcja zwierzęca, s. II — Użytkowanie mięsne bydła
15.10 W szkole i w domu
15.30 NURT
16.00 Program dnia — Telegazeta
16.05 Piłkarska kadra czeka
16.25 Dla młodych widzów: „Rambit" — teleturniej
16.50 Dla dzieci: „Okienko Pankracego"
17.15 Teleexpress
17.30 Raport
18.00 Program lokalny
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 „Teraz" — tygodnik gosp.
19.30 Wiadomości
20.05 „Droga do Marsylii" — film USA
21.55 Sport
22.05 „Weekend w Jedynce"
22.15 Tele Audio Wideo
22.35 Wiadomości wieczorne
22.50 Spór o jutro — Otwarte Studio

PROGRAM II

16.55 Korepetycje dla maturzystów — Język ang. (30)
17.25 Program dnia
17.30 Wzrockowa lista przebojów Marka Niedźwieckiego
18.00 „Dobra nadzieja" (4) — serial franc.
19.00 Express gospodarczy
19.20 Antena „Dwójki" na najbliższy tydzień
19.30 Publicystyka kulturalna
20.00 „Piątek" — magazyn z Krakowa
21.30 Panorama dnia
21.55 „Wianek z róż" — film ang.
23.10 Komentarz dnia

SOBOTA 21.IV.1990 r.
PROGRAM I

6.45 TTR — Mechanizacja rolnictwa, s. IV — Silniki elektryczne w gospodarstwie rolniczym
7.15 TTR — Produkcja zwierzęca, s. IV — Ocena wartości użytkowej zwierząt
7.45 Program dnia
7.50 Tydzień na działce
8.20 „Na zdrowie" — pr. rekreacyjny
8.40 „Ziarno" — program Redakcji Katolickiej dla dzieci i rodziców
9.00 „Drops" — magazyn dla dzieci i młodzieży
10.30 Wiadomości poranne
10.40 „Azjatycka mozaika" (12) — „Sztuka sceniczna w Chinach — opera" — serial dok. franc.
11.10 „Militaria, obronność, nowoczesność"
11.35 „Laboratorium"
12.05 „Nasz dom" — film dok.
12.35 Telewizyjny koncert życzeń
13.05 „Z Polski rodem" — magazyn polonijny
13.35 Program dnia
13.40 „Flesz" — program muzyczny
14.10 „Informacje" — program rozrywkowy
14.40 „Polska walcząca 1939—1945"
15.45 Teleexpress
16.00 Wizyta papieża Jana Pawła II w Czechosłowacji — transmisja uroczystej Mszy Św. w Pradze
19.00 Dobranoc
19.10 Z kamerą wśród zwierząt
19.30 Wiadomości
20.05 „Krew i orchidee", cz. I — film fab. USA
21.40 Telewizyjny przegląd sportowy
22.10 Gra orkiestra Gustawa Broma
22.55 Telegazeta
23.05 „Miejsce zbrodni" — film sensacyjny prod. franc.

PROGRAM II

11.45 Konkurs 5 milionów
12.30 W świecie ciszy — program dla niesłyszących
12.55 Program dnia
13.00 „5—10—15" — program dla dzieci i młodzieży
14.30 Małe kino: „Filozofia rocka" — film dok.
15.00 Studio im. Andrzeja Munka
16.00 Cisza i dźwięk
16.30 Legendy filmu — Anthony Quinn
17.30 Wielka gra — teleturniej
18.30 Odeon na antenie „Dwójki"
19.30 „Alfa i Omega"
20.00 XXX Poznańska Wiosna Muzyczna — koncert inauguracyjny
21.00 „Dwa+2" — drugi obieg w II programie
21.30 Panorama dnia
21.45 „Mussolini — historia nieznana" (1) — film fab. USA
22.45 „Alfabet Kisiela"
23.00 Ogień cienie wzbił — piosenki żydowskie śpiewa Małgorzata Markiewicz
23.25 Komentarz dnia

NIEDZIELA 22.IV.1990 r.
PROGRAM I

7.00 Witamy o siódmej
7.30 Notowania
7.55 Program dnia
8.00 Dla młodych widzów: Teleranek
9.20 Wiadomości poranne
9.30 Wizyta papieża Jana Pawła II w Czechosłowacji — transmisja Mszy Św. z Welehradu
12.45 Telewizyjny koncert życzeń
13.30 „Żyć" (1) — magazyn ekologiczny
14.00 „Morze" — magazyn public.
14.20 „Pieprz i wanilia" — „Z wiatrem przez świat"
15.05 „Żyć" (2) — magazyn ekologiczny
15.35 „Śpiewać każdy może" — program muzyczny
16.20 „Żyć" (3) — magazyn ekologiczny
16.50 Antena
17.15 Teleexpress
17.30 Telewizja z podziemia — Kto ma dostęp, ten ma władzę
19.00 Wieczorynka
19.30 Wiadomości
20.05 „Północ — Południe" (10) — serial USA
21.40 „7 dni — świat"
22.10 Wiadomości wieczorne
22.20 Sportowa niedziela
23.50 Telegazeta

PROGRAM II

8.00 Film dla niesłyszących: „Północ — Południe" (10)
9.35 Przegląd tygodnia (dla niesłyszących)
11.05 „Kalejdoskop" — magazyn publicystyczny
11.30 „Jutro poniedziałek"
11.55 Powitanie — Antena „Dwójki"
12.00 Polska Kronika Filmowa
12.10 100 pytań do...
12.50 „Mojżesz — prawodawca" (2) — film USA
13.35 Maciej Niesiołowski — Z batutą i z humorem
13.50 Kino Familijne: „Autostrada do nieba" (8) — serial USA
14.40 Adam Bujak — W poszukiwaniu utraconego Boga — program publicystyczny
15.20 „Polacy"
15.50 „Podróże w czasie i przestrzeni": „Czasy katedr" (9 — ost.) — serial dok. franc.
16.45 Być tutaj: Zniszczenia — gawęda prof. W. Zina
17.00 Studio Sport
17.30 Bliżej świata — przegląd telewizji satelitarnych
19.00 Wydarzenie tygodnia
19.30 Galeria „Dwójki" — Jan Dobkowski
20.00 Studio Sport — magazyn „Piłka w grze"
21.00 Kobiety XX-lecia — Stanisława Przybyszewska
21.30 Panorama dnia
21.45 „Mojżesz — prawodawca" (2) — serial USA
22.30 Dancing prowokatorów i szaleńców — rep. z balu „Piwnicy pod Baranami"
23.10 Komentarz dnia
23.15 „Akademia wiersza"

PONIEDZIAŁEK 23.IV.1990 r.
PROGRAM I

13.30 TTR — Mechanizacja rolnictwa, s. II — Codzienna i okresowa obsługa techniczna ciągników
14.00 TTR — Produkcja roślinna, s. II — Nawozy potasowe, wieloskładnikowe i mikronawozy
15.00 Powtórka przed maturą: Historia — Polski Październik
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 „Luz" — program nastolatków
17.15 Teleexpress
17.30 „Gorące linie"
18.00 Program lokalny
18.45 „10 minut"
19.00 Dobranoc
19.10 W Sejmie i Senacie
19.30 Wiadomości
20.05 Teatr Telewizji: Tadeusz Rittner — „Człowiek z budki suflera"
21.10 Sport
21.20 „Kontrapunkt"
21.50 „Zabić księdza" — reportaż
22.20 Wiadomości wieczorne
22.35 Kinomania: „Tajemnica Ady B."
23.25 Język francuski (22)

PROGRAM II

16.55 Język angielski (27)
17.25 Program dnia
17.30 „Ojczyzna — polszczyzna": Wokół Wielkanocy i Rzeczypospolitej
17.45 Czarno na białym — przegląd PKF
18.30 Program rozrywkowy
19.30 Życie muzyczne — Poznańska Wiosna Muzyczna
20.00 Auto-Moto Fan Klub
20.30 „Osądźmy sami"
21.15 „Rozmowy o cierpieniu"
21.30 Panorama dnia
21.45 „Byliśmy tacy młodzi" — radz. film fab.
23.10 Komentarz dnia

WTOREK 24.IV.1990 r.
PROGRAM I

8.35 Domator — Rady na życzenie
8.50 „Domowe przedszkole"
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Matka Lucia" (1) — serial włoski
10.55 Domator — Rady na życzenie (zbieramy zioła)
11.10 Od Wersalu do Poczdamu, kl. VIII — Polska lat wojny i okupacji
12.00 Spotkania z literaturą, kl. VII — A. Fredro „Zemsta"
12.50 Wśród ludzi — Miejsce wśród innych
13.30 TTR — s. IV Fizyka — Akceleratory
14.00 TTR — s. IV Produkcja roślinna — Użytkowanie łąk i pastwisk
15.00 W świecie sztuki (ekspresjonizm)
15.30 Kim być? — program dla maturzystów
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla dzieci: „Tik-Tak"
16.50 Kino „Tik-Taka": „Gumisie" — serial USA
17.15 Teleexpress
17.30 „Spojrzenia" — public. międzynarodowa
18.00 Program lokalny
18.45 Klinika zdrowego człowieka
19.00 Dobranoc
19.10 Raport w sprawie AIDS
19.30 Wiadomości
20.00 Spotkanie z ministrem Jackiem Kuroniem
20.15 „Matka Lucia" (1) — serial włoski
21.50 Listy o gospodarce
22.25 Wiadomości wieczorne
22.40 Sport
24.00 Język rosyjski (27)

PROGRAM II

16.55 Język angielski (57)
17.25 Program dnia
17.30 „Dookoła świata": U ludzi dobrej woli
18.00 „Człowiek, który zdemoralizował Hadleyburg" — nowela TP
18.30 „Dawniej niż wczoraj" — Polskie Porozumienie Niepodległościowe: Zdzisław Najder
19.10 Modlitwa wieczorna z Sanktuarium Matki Boskiej Tuchowskiej
19.30 Studio Sport
20.00 „Non stop kolor" — magazyn
21.00 Wywiady Ireny Dziedzic (Wiktor Osiatyński)
21.30 Panorama dnia
21.50 „Stan posiadania" — film fab. TVP
23.35 Komentarz dnia

ŚRODA 25.IV.1990 r.
PROGRAM I

7.45 Express gospodarczy
8.05 Poznaj swój kraj — U Kaszubów
8.35 Domator — Nasza poczta, Okulary — nie zawsze różowe
8.50 „Domowe przedszkole"
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Sól" — koreański film fab.
10.55 Domator — Przyjemne z pożytecznym
11.20 „Po sześćdziesiątce"
12.00 Spotkania z literaturą, kl. II lic.: Poezja krajowa XIX wieku
12.50 Wśród ludzi: Ziemia — planeta ludzi
13.30 TTR — s. II Chemia — Związki chemiczne zawierające azot
14.00 TTR — s. II Historia — Na dworze Stanisława Augusta
15.00 Muzyka, kl. I — Gramy na instrumentach
15.30 NURT
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: „S.O.S. — sami o sobie"
16.50 Dla dzieci: „Trąba"
17.15 Teleexpress
17.30 „Sensacje XX wieku"
18.00 Program lokalny
18.45 Rolnicze rozmaitości
19.00 Dobranoc
19.10 „Rzeczpospolita samorządna"
19.30 Wiadomości
20.05 „Zbrodnia w szkole" — jugosł. dramat psych.
21.40 Sprawa dla reportera
22.20 Sport
22.30 Wiadomości wieczorne
22.45 „Wokół wielkiej sceny" — magazyn operowy
23.40 Język angielski (27)

PROGRAM II

16.25 Korepetycje dla maturzystów: Język ang. (31)
16.55 Język francuski (22)
17.25 Program dnia
17.30 Zwierzęta wokół nas — Podaj łapę
18.00 „Marc i Sophie" (9) — serial franc.
18.30 Magazyn „102"
19.00 Express gospodarczy
19.00 Galeria CIA — Etiudy
20.00 Klub ludzi z przeszłością
20.20 O czym się mówi
20.40 Przegląd muzyczny
21.00 „Ze wszystkich stron": „Cena jedności — decydujące dni w NRD"
21.30 Panorama dnia
21.45 „W labiryncie" — serial TP
22.15 „997" — kronika kryminalna
23.15 Komentarz dnia

CZWARTEK 26.IV.1990 r.
PROGRAM I

8.35 Domator — Nasza poczta, Okulary — nie zawsze różowe
8.50 „Domowe przedszkole"
9.15 Wiadomości poranne
9.25 „Hannay" (5) — serial ang.
10.15 Domator — To się może przydać
11.10 Polska w latach międzywojennych, kl. III lic. Spór o ocenę II Rzeczypospolitej
11.40 Ministerstwo Edukacji Narodowej informuje
13.30 TTR — s. IV Matematyka — Pochodna jako funkcja
14.00 TTR — s. IV Spotkania z literaturą — Problematyka narodowa w twórczości Stefana Żeromskiego
15.00 Fizyka dla humanistów: Dzieje wszechświata
15.50 Ministerstwo Edukacji Narodowej informuje
16.00 „Higiena pszczół" — rolniczy film oświatowy
16.20 Program dnia — Telegazeta
16.25 Dla młodych widzów: „Kwant" oraz film z serii „Ordy"
17.15 Teleexpress
17.30 „Biznes" — magazyn
18.00 Program lokalny
18.45 Magazyn katolicki
19.00 Dobranoc
19.10 Kupić nie kupić? — magazyn konsumenta
19.30 Wiadomości
20.05 „Hannay" (5) — ang. serial sensac.
21.00 Interpelacje
21.50 „Pegaz"
22.35 Wiadomości wieczorne
22.50 Sport (MŚ w hokeju na lodzie gr. „A")
0.15 Język angielski (57)

PROGRAM II

16.25 Korepetycje dla maturzystów: J. angielski (32)
16.55 Język rosyjski (27)
17.25 Program dnia
17.30 „W labiryncie" — serial TP (powtórz.)
18.00 „Katastrofy" — „Walące się mosty" — ang. serial dok.
18.30 Program na życzenie
19.30 Zielone kino: „Światowe rezerwaty biosfery w Polsce" — film dok.
20.00 Wielki sport
21.00 Ekspres reporterów
21.30 Panorama dnia
21.45 Perły z lamusa: „Powrót Jenny" — film USA
23.10 Komentarz dnia

Для росквіту нашай супольнай Айчыны — размова з куратарам Пятром Літэрмусам ● Правіла конкурсу „Хроніка мясцовасці“ ● Беларускія мастакі ў Варшаве ● Чэслаў Мілаш... беларус? ● Злачынцы і ахвяры ● Нацыяналізмы — гэта дзеці бюракратыі, — сцвярджае Сакрат Яновіч ● Карэспандэнцыі з Лондана і Ольштына ● Узнікаюць беларускія арганізацыі ў Гайнаўцы ● Песня „Беларускія манкурты“.

ПАРОДЫІ

КАГО БАЯЦЦА

Не баюся,
што нехта табе
аб каханні далдоніў.
Не баюся,
што нехта табе
пра нявернасць пляўузгнуў...
Генадзь Бураўкін

Не баюся,
што нехта табе
штосьці на вуха гірдэчыў.
Не баюся,
што, можа, табе
пра мяне хто трындоніў.
І нядобра
вачыма цябе
аглядаў, бышцам еў.
Не баюся,
што хтосьці жыццё
наша ў пух распундэчыў,
Наша шчасце
завочна, як мог,
прад людзьмі разбумбоніў,
Раскілдэчыў,
раздындзіў,
растрынзаў, як толькі хацеў.
Не баюся,
не звабіць цябе
той спакутлівы ўлыдзень,
Карантыш,
што, напэўна, мяне
за мой рост шпірдоніць,
Праклінае
за плечы шырокія
і кулакі.
Не баюся,
бо верш ён, як я,
не шургне і за тыдзень.
А без верша
што зможа табе
ён, скажы, прадундоніць,
Прадылдоніць,
прамымзаць,
прамумзаць няўдачнік такі?

Янусь Малец

НІЎКА

АФАРЫЗМЫ

*

Добрым здаецца нам усё тое, чаго не разумеем.

*

Дабрыня не дае міласціны, дабрыня выконвае братэрскі ўчынак.

*

Душа — шаленства і полымя.

*

Лёс, так часта бязлітасны для вялікіх людзей, заўсёды беражліва абыходзіцца з тым, што ў іх было глыбокае і шчырае.

*

Свет узяў шлюб са старухай: вось французская рэвалюцыя з яе трыма лозунгамі.

Васіль Разанаў

ЧАС, ТАРАС І ПАРНАС

— 1 —

Паважаны Тарасе!

Атрымалі Ваш верш „Рэчка Вуша". На вялікі жаль, надрукаваць яго не маем магчымасці. Ён слабы па зместу і па ўвасабленню гэтага зместу. У вершы няма ні дынамічнага разгортвання паэтычнай думкі, ні дасціпнага паэтычнага жарту. Параўнанні не новыя — яны ўзяты Вамі з класічных твораў! Чытайце болей класікаў.

З павагай — літкансультант А. Л. Дубок.

— 2 —

Праз пяць год.

З рэцэнзіі на першы зборнік Т. Парнасава.

„...слабы верш „Рэчка Вуша". Дынамічнае разгортванне паэтычнай думкі перашкаджае ўспрымаць яго змест. Узнікае жаданне прыпыніцца, паслухаць, аб чым гамоніць сведка стагоддзяў — рэчка Вуша, але паэт не дае нам гэтай магчымасці. Ён імчыць чытача, бы цягнік. Трэба, праўда, адзначыць дасціпны гумар верша і цікавыя параўнанні..."

Крытык А. Дубок.

— 3 —

Праз трыццаць гадоў.

З прадмовы да „Выбранага" Тараса Парнасава.

„...Яшчэ ў раннім вершы „Рака Вуша" яскрава бачны адметныя рысы вялікага таленту: дынамічнасць, дасціпны гумар. А якія цудоўныя паэтычныя параўнанні напаткалі чытачы ў гэтым вершы! Зараз бы такія вершы нашым маладым паэтам! Якая філасофія ў маленькім вершы!.."

Крытык Алесь Дубок.

Марат Баскін
(З кнігі „Знаёмыя незнаёмцы")

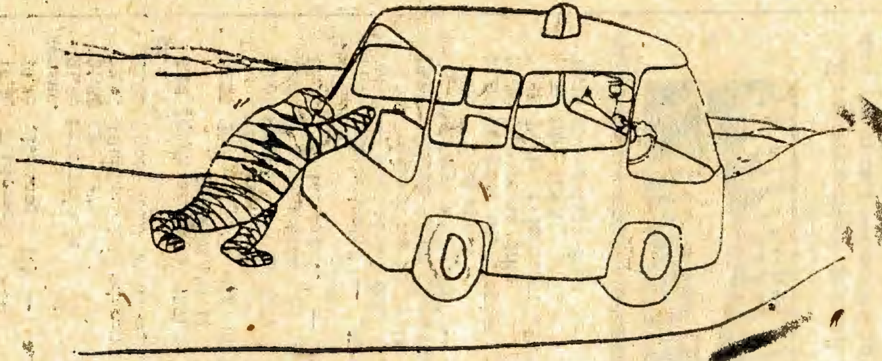
МОДНЫМ СТАЛАСЯ, ВЯДОМА, ЖЫЦЬ У ЕЎРАПЕЙСКІМ ДОМЕ

Маладыя людзі скора
Уцякаюць з вёскі ў горад.
Кругагляд губляюць вузкі
З даўняй хаткі беларускай.
Пазбываюцца сялянства,
Прымыкаюць да мяшчанства.
Выракаюцца няспынна
Мовы роднай і айчыны.
Мроіцца ўжо ім, вядома,
Жыць у еўрапейскім доме.
Мо сусветным маналітам
Стануцца касмапаліты?

МОДНІЦА

Вельмі модна ахрысцілі
Мы сваю дачку: Эміля.
Памаглі абавязкова
Вывучыць чужую мову,
Гарадскую ўзяць кватэру,
І пачаць рабіць кар'еру,
Падшукаць цяпер павінна
З модным прозвішчам мужчыну.
Будзе модная сямейка,
Доня будзе еўрапейкай.

Віктар Швед

Ніва

Орган Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Рэдагуе калектыў: Валянціна Жэшка (карэктар), Віталій Луба (галоўны рэдактар), Міраслава Лукша, Ян Максімюк, Яўгенія Палоцкая (кіраўнік канцылярыі), Уладзіслаў Петрук (мастак), Марыя Федарук (машыністка), Ада Чачуга (адказны сакратар), Яніна Чэрнякевіч (рэдактар „Зоркі").

„Niwa"
ul. Wesołowskiego 1
15-950 Białystok, skr. poczt. 149
tel. 232-41, 210-33.

Wydawca: Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne 15-062 Białystok, ul. Warszawska 11.

Druk: Białostockie Zakłady Graficzne w Białymstoku.

Warunki prenumeraty pocztowej na 1990 r.:

1. Prenumeratę pocztową (z dostawą do domu) zamawiać mogą mieszkańcy wsi, osad oraz miasteczek w których nie ma Oddziałów RSW a także osoby niepełnosprawne bez względu na miejsce zamieszkania.
2. Wpłaty na tę prenumeratę przyjmują urzędy pocztowe oraz doręczyciele.
3. Podstawowym okresem przyjmowania prenumeraty pocztowej jest kwartał.
4. Termin wpłat na prenumeratę pocztową na III kwartał 1990 r. upływa 20 maja 1990 r. włącznie.
5. Cena prenumeraty kwartalnej wynosi 7.800 + 3.250 zł za doręczanie.
6. Cena prenumeraty z wysyłką za granicę jest większa o 100% i przyjmowana jest tylko na okresy kwartalne. Wpłaty przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch" Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw Warszawa, ul. Towarowa 28 Nr konta PBK XIII Oddział Warszawa 370044-1195-139-11.

Mieszkańcy miast mogą zamawiać prenumeratę indywidualną poprzez Oddziały RSW w następujących formach:

- prenumerata instytucjonalna (w zakładach pracy).
- rezerwacja w tzw. teczkach (we wszystkich kioskach).
- prenumerata własna RSW (w wytypowanych kioskach).

Zam. 320/90 r. U-3.